JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

OFISI YA WAZIRI MKUU
KAZI, VIJANA, AJIRA NA WENYE ULEMAVU

MKAKATI WA UTEKELEZAJI WA SERA YA TAIFA YA MAENDELEO YA VIJANA YA MWAKA 2007 2024-2034

2024

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

OFISI YA WAZIRI MKUU
KAZI, VIJANA, AJIRA NA WENYE ULEMAVU

MKAKATI WA UTEKELEZAJI WA SERA YA TAIFA YA MAENDELEO YA VIJANA YA MWAKA 2007 2024-2034

2024

YALIYOMO ii

ORODHA YA VIFUPISHO iv

TAFSIRI YA MANENO vii

DIBAJI viii

SURA YA KWANZA 1

UTANGULIZI 1
1.1. Usuli 1
1.2. Umuhimu wa Mkakati wa Utekelezaji wa Sera 1
1.3. Masuala Yanayotarajiwa Kutekelezwa 1
1.4. Majukumu ya Watekelezaji 1
1.5. Matokeo ya Utekelezaji 2
1.6. Hitimisho 2

SURA YA PILI 3

HALI ILIVYO 3
2.1. Elimu na Ujuzi kwa Vijana 3
2.2. Uvumbuzi na Ubunifu kwa Vijana 4
2.3. Vijana na Mapinduzi ya Kidijitali 5
2.4. Ajira kwa Vijana 7
2.5. Ushiriki wa Vijana katika Sekta za Kijamii na Kiuchumi 8
2.6. Uzalendo, Kujitolea na Utaifa 10
2.7. Afya na Lishe 11
2.8. Malezi na Makuzi kwa Vijana 13
2.9. Taaluma ya Maendeleo ya Vijana 14
2.10. Uongozi na Utawala 15
2.11. Masuala ya Vijana na Jinsia 16
2.12. Usimamizi na Uhifadhi wa Mazingira 17
2.13. Vijana Wenye Ulemavu 18

SURA YA TATU 21

DIRA, DHIMA NA MALENGO 21
3.1. Dira 21
3.2. Dhima 21
3.3. Malengo 21
3.3.1. Lengo Kuu 21
3.3.2. Malengo Mahsusi 21

SURA YA NNE 22

MALENGO, MIKAKATI NA SHABAHA 22
4.1. Malengo, Mikakati na Shabaha 22
4.1.1. Elimu na Ujuzi kwa Vijana 22
4.1.2. Uvumbuzi na Ubunifu kwa Vijana 22
4.1.3. Vijana na Mapinduzi ya Kidijitali 24
4.1.4. Ajira kwa Vijana 24
4.1.5. Ushiriki wa Vijana katika Sekta za Kijamii na Kiuchumi 25
4.1.6. Uzalendo, Kujitolea, na Utaifa 26
4.1.7. Afya na Lishe 27
4.1.8. Malezi na Makuzi kwa Vijana 28
4.1.9. Taaluma ya Maendeleo ya Vijana 29
4.1.10. Uongozi na Utawala 30
4.1.11. Vijana na Masuala ya Jinsia 31
4.1.12. Usimamizi na Uhifadhi wa Mazingira 31
4.1.13. Vijana Wenye Ulemavu 32
4.2. Mahitaji ya Rasilimali Fedha 32
4.3. Muda wa Utekelezaji 33

SURA YA TANO 34

MFUMO WA KITAASISI NA MGAWANYO WA MAJUKUMU 34
5.1. Mfumo wa Kitaasisi 34
5.2. Uratibu wa Utekelezaji wa Mkakati 34
5.3. Mgawanyo wa Majukumu ya Wadau 35

SURA YA SITA 41

MFUMO WA UFUATILIAJI NA TATHMINI 41
6.1. Utangulizi 41
6.2. Malengo ya Ufuatiliaji na Tathmini 41
6.3. Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini 41
6.4. Mikakati ya Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini 42
6.5. Hitimisho 44

KIAMBATISHO A: BANGO KITITA LA MKAKATI WA UTEKELEZAJI WA SERA YA TAIFA YA MAENDELEO YA VIJANA (2007), TOLEO LA MWAKA 2024 45

ORODHA YA VIFUPISHO

BRELA	Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni
CAMARTEC	Kituo cha Zana/Mitambo ya Kilimo na Teknolojia ya Vijijini
CBOs	Asasi za Kiraia
COSOTA	Ofisi ya Hakimiliki Tanzania
COSTECH	Tume ya Taifa ya Sayansi na Teknolojia
DCEA	Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana Dawa za Kulevya
DPs	Washirika wa Maendeleo
EAC	Jumuiya ya Afrika Mashariki
FBOs	Asasi za Kidini
FYDP	Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano
HBS	Utafiti wa Hali ya Kipato cha Kaya
HSHSP	Mpango Mkakati wa Kudhibiti VVU na UKIMWI wa Sekta ya Afya
ILFS	Utafiti wa Nguvu Kazi
ILO	Shirika la Kazi Duniani
MAT	Tiba Saidizi kwa Waraibu kwa Kutumia Dawa
MDAs	Wizara za Kisekta, Idara na Wakala
MKURABITA	Mpango wa Kurasimisha Rasilimali na Biashara za Wanyonge Tanzania
MoCDGSP	Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum
MoDNS	Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa
MoWT	Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi
MSM	Mamlaka za Serikali za Mitaa
MSMEs	Biashara Ndogondogo na za Kati
NAC	Baraza la Sanaa la Taifa
NACTVET	Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi
NBS	National Bureau of Statistics
NEC	Tume ya Taifa ya Uchaguzi
NEEC	Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi
NEMC	Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira
NGOs	Mashirika Yasiyo ya Kiserikali
OPDs	Idara za Wagonjwa ya Nje
OR	Ofisi ya Rais
OR-MUUB	Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora

OR-TAMISEMI	Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
OWM	Ofisi ya Waziri Mkuu
OWM-KVAU	Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu
R & D	Utafiti na Maendeleo
RSs	Sekretarieti za Mikoa
SADC	Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika
SDGs	Malengo Endelevu ya Maendeleo
SHIVYAWATA	Shirikisho la Vyama vya Watu Wenye Ulemavu Tanzania
SIDA	Shirika la Kimataifa la Ushirikiano wa Kimaendeleo la Sweden
SIDO	Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo
SIGI	Taasisi za Kijamii na Kielezo cha Jinsia
TACAIDS	Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania
TanTrade	Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania
TCCIA	Chemba ya Biashara, Viwanda na Kilimo Tanzania
TCRA	Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania
TDHS-MIS	Utafiti wa Afya ya Uzazi na Mtoto na Viashiria vya Malaria
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEMDO	Taasisi ya Uhandisi na Usanifu Mitambo Tanzania
TIRDO	Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania
TNBC	Baraza la Taifa la Biashara
TPSF	Taasisi ya Sekta Binafsi
TRA	Mamlaka ya Mapato Tanzania
UCSAF	Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UN	Umoja wa Mataifa
VVU	Virusi vya Ukimwi
WAF	Wizara ya Afya
WEST	Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
WF	Wizara ya Fedha
WHMTH	Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari

WK	Wizara ya Kilimo
WKS	Wizara ya Katiba na Sheria
WMN	Wizara ya Mambo ya Ndani
WUSM	Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo
WVB	Wizara ya Viwanda na Biashara
YLOs	Asasi Zinazoongozwa na Vijana

Afya ya Uzazi	Hali ya kuwa salama kimwili, kiakili, kijamii na katika mambo yote yanayohusiana na mfumo wa uzazi na utendaji wake wa kazi.
Ajira	Hujumuisha shughuli zinazokubalika kisheria, ambazo hufanyika ndani ya mipaka ya uzalishaji wa Kitaifa, zenye staha na zinazozalisha kipato kwa kuzingatia kima cha chini cha mshahara wa sekta uliowekwa.
Asasi zinazoongozwa na Vijana	Asasi za kiraia zilizoanzishwa na kusimamiwa na watu wenye umri wa miaka 15-35 kwa lengo la kutatua changamoto zinazowakabili.
Hakimiliki	Ni neno la kisheria linalohusisha haki inayotolewa kwa wabunifu katika kazi zao za uandishi na sanaa (ikiwa ni pamoja na programu za kompyuta).
Hakimiliki Dhihini	Mali iliyoko katika mfumo usioshikika kama vile kazi za ubunifu, ugunduzi, ishara na habari. Miliki dhihini ni tofauti na mali inayoshikika ambayo inatokana na ubunifu huo. Miliki dhihini inatofautiana na vitu vinavyoshikika ambavyo inaambatana navyo.
Hataza	Haki ya kipekee iliyotolewa kwa ugunduzi katika eneo fulani kwa muda fulani, kwa ujumla miaka 20, baada ya kipindi hiki ugunduzi unapoteza umiliki wake na unaweza kutumiwa na mtu yeyote katika jamii.
Jinsia	Ni mahusiano ya kijamii na kiutamaduni yanayozingatia mgawanyo wa majukumu kwa kuangalia jinsi (Ke na Me).
Kazi Zenye Staha	Inajumuisha kazi zenye tija na malipo kwa jinsia zote zinazofanyika katika mazingira yanayolinda na kuzingatia haki za kazi, uhuru wa majadiliano, usalama mahali pa kazi, matarajio ya maendeleo binafsi, utu wa binadamu na ulinzi wa kijamii na familia.
Kijana	Kijana ni mtu mwenye umri wa kuanzia miaka 15 hadi 35.
Kujitolea	Hali ya mtu, kundi la watu, au taasisi yoyote kutekeleza jambo au shughuli fulani kwa manufaa ya jamii bila ya kutarajia kupata malipo kutoka katika jamii au wale waliopata huduma.
Pengo la Ujuzi	Ujuzi alionao mtu kutokidhi mahitaji ya soko
Sekta Isiyo Rasmi	Shughuli zisizo za kilimo, za kiwango kidogo na kujiajiri za kuzalisha mali katika kiwango cha chini, zenye mtaji mdogo na zitumiazo teknolojia ya kiwango cha chini.

Sekta ya Sanaa	Ni neno linalojumuisha sanaa, utamaduni, michezo na shughuli zingine za burudani.
Sera	Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana
Ubunifu	Ubunifu ni mchakato wa kutafsiri wazo au ugunduzi kuwa bidhaa au huduma ambayo inajenga thamani ambayo wateja wanaweza kuwa tayari kugharimia. Inaweza kuwa katika mfumo wa bidhaa au huduma mpya au iliyoboreshwa, au kuwa katika mpangilio mpya au ulioboreshwa.
Ujuzi	Kiwango cha elimu na mafunzo ya ujuzi, maadili na utamaduni wa kufanya kazi.
Ujuzi Kutolingana	Tofauti kati ya ujuzi ambao mfanyakazi anao na ujuzi unaohitajika ili kutimiza jukumu kwa mafanikio.
Ukatili wa Kijinsia	Ni kitendo anachofanyiwa mtu yeyote mwanamke au mwanaume kwa lengo la kumdhuru au kumuumiza kisaikolojia, kimwili, kiafya, kingono na kiuchumi.
Ukosefu wa Ajira	Hali ya mtu kukosa kazi kabisa. Inaweza kuonekana kama hali ya kukaa bure kwa kulazimika, watu wenye uwezekanao wa kuzalisha kipato au kujiajiri ambao wana uwezo na wanataka kufanya kazi, lakini wameshindwa kupata kazi.
Ushiriki wa Vijana	Ushiriki wa vijana katika kubuni, kupanga na utekelezaji wa mipango, programu na miradi inayohusu maendeleo ya vijana na taifa kwa ujumla.
Utaifa	Hali ya mtu kuwa mzalendo, mwenye utii, uaminifu au utu kwa taifa lake.
Uvumbuzi	Ni matokeo au mchakato ambao hutoa njia mpya ya kufanya jambo au kutoa suluhisho jipya kwa tatizo la kiufundi.
Uwezeshaji wa Vijana	Ni mchakato ambao vijana wanawezeshwa na kuhimizwa kuyasimamia maisha yao.
Uzalendo	Hali ya mtu kuipenda, kuithamini na kujitolea kwa ajili ya nchi yake.

1.1. Usuli
Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeandaa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 ili kuendana na mabadiliko ya kiuchumi, kiteknolojia, kisiasa na kijamii yanayoendelea kutokea ndani na nje ya nchi. Sera hii inaweka mwongozo wa kutatua changamoto zinazowakabili vijana nchini. Hivyo, wizara yenye dhamana ya masuala ya maendeleo ya vijana imeandaa Mkakati wa Utekelezaji wa Sera kwa kipindi cha 2024 – 2034 ikiwa ni nyenzo muhimu ya kufikiwa kwa malengo yaliyobainishwa kwenye sera ili kuwa na jamii yenye vijana wenye ujuzi, ubunifu, ufahamu na matumizi sahihi ya teknolojia, waliowezeshwa na kulelewa vyema, wazalendo na wawajibikaji.

1.2. Umuhimu wa Mkakati wa Utekelezaji wa Sera
Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana umeandaliwa kwa lengo la kutafsiri matamko ya sera na kuwezesha utekelezaji wake. Aidha, mkakati unaainisha malengo ya sera, mikakati ya utekelezaji wa malengo, shabaha, rasilimali na mgawanyo wa majukumu. Mkakati huu utawezesha kuandaliwa kwa programu za utekelezaji zitakazowawezesha wadau mbalimbali kutoka sekta za umma na binafsi kutekeleza Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024. Vilevile, Mkakati unaongoza wadau wa maendeleo ya vijana nchini kuandaa mipango na programu za utekelezaji wa ajenda ya maendeleo ya vijana kwa muda mrefu, wa kati na mfupi. Aidha, Mkakati utatekelezwa kwa kipindi cha miaka kumi kuanzia mwaka 2024 hadi 2034.

1.3. Masuala Yanayotarajiwa Kutekelezwa
Mambo muhimu yanayotarajiwa kutekelezwa ni pamoja na kukuza elimu na ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira kwa vijana; kukuza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana ili kuibua na kuendeleza vipaji, na kuimarisha ujuzi wa kidijitali, ufikivu na upatikanaji wa bidhaa na huduma za kidijitali zinazohitajika kwa vijana kwa gharama nafuu. Aidha, mkakati unatarajiakukuza fursa za ajira na kujiajiri kwa vijana na kuongeza ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi, na kukuza uzalendo, utaifa na kujitolea kwa vijana.

Masuala mengine ni kuwa na kijana mwenye afya na lishe bora; kukuza tamaduni bora na maadili mema kwa malezi na makuzi imara ya vijana; kukuza taaluma ya maendeleo ya vijana; kuimarisha ushiriki wa vijana katika uongozi na vyombo vya maamuzi; kuhakikisha uwepo wa usawa wa kijinsia miongoni mwa vijana; kuhakikisha ushiriki wa vijana wenye tija katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira, na kuimarisha ujumuishwaji wa masuala ya vijana wenye ulemavu katika mipango na programu za kijamii, kisiasa na kiuchumi.

1.4. Majukumu ya Watekelezaji
Utekelezaji wa Mkakati wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 utafanyika kwa kushirikisha wadau mbalimbali. Hii ni kutokana na

ukweli kwamba, masuala ya maendeleo ya vijana ni mtambuka. Hivyo, malengo ya sera hii yatafikiwa kupitia ushirikiano imara wa wadau wakiwemo wizara za kisekta, idara na wakala za serikali, sekretarieti za mikoa, mamlaka za serikali za mitaa, sekta binafsi, wadau wa maendeleo ya vijana, asasi za kiraia, taasisi za taaluma na utafiti, wazazi na walezi, vijana, taasisi za dini, washirika wa maendeleo, taasisi za taaluma na utafiti na vyombo vya habari. Aidha, mkakati umegawa majukumu kwa wadau wote muhimu ili kuharakisha kufikiwa kwa malengo mahsusi ya sera.

1.5. Matokeo ya Utekelezaji

Matokeo chanya yanayotarajiwa kupatikana baada ya mkakati kutekelezwa ni pamoja na kuwa na jamii yenye vijana wenye ujuzi, ubunifu, matumizi sahihi ya teknolojia, waliowezeshwa na kulelewa vyema, wazalendo na wawajibikaji.

1.6. Hitimisho

Vijana ni rasilimaliwatu na mawakala muhimu katika maendeleo ya kijamii, kisiasa, kiuchumi kwa taifa lolote duniani. Kwa kutambua umuhimu na mchango wa vijana katika maendeleo ya taifa, serikali kupitia Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024, imedhamiria kuweka mazingira wezeshi yanayotoa fursa pana kwa vijana kushiriki na kushirikishwa katika kujenga uchumi imara, ustawi na maendeleo endelevu ya taifa.

Sehemu hii inafafanua hali ilivyo ya maeneo ya kisera kutokana na Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022. Maeneo haya ni pamoja na elimu na ujuzi; uvumbuzi na ubunifu; vijana na mapinduzi ya kidijitali; ajira; ushiriki katika sekta za kijamii na kiuchumi; uzalendo, kujitolea na utaifa; afya na lishe; malezi na makuzi ya vijana; taaluma ya maendeleo ya vijana; uongozi na utawala bora; jinsia; vijana na usimamizi na uhifadhi wa mazingira, na vijana wenye ulemavu. Halikadhalika, sehemu hii inabainisha juhudi zilizofanyika, mafanikio yaliyopatikana, changamoto zilizopo na kutoa mwelekeo wa kisera ili kuwa na jamii yenye vijana wenye ujuzi, ubunifu, ufahamu na ujuzi wa teknolojia, waliowezeshwana kulelewa vyema, wazalendo na wawajibikaji.

2.1. Elimu na Ujuzi kwa Vijana

Elimu bora inajumuisha maarifa na ujuzi unaoendana na mahitaji ya shughuli za kijamii, kisiasa na kiuchumi. Elimu na ujuzi husika kwa vijana huongeza tija katika uzalishaji na utoaji wa huduma mbalimbali kwa jamii. Vilevile, maendeleo ya kijana, pamoja na maendeleo ya jamii kwa ujumla, yana uhusiano usiotenganishwa na elimu bora na ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko.

Katika kuwapatia elimu bora na ujuzi stahiki, Serikali kwa kushirikiana na wadau imekuwa ikitekeleza Mkakati wa Taifa wa Kukuza Ujuzi kupitia programu mbalimbali ili kuinua kiwango cha ujuzi wa nguvu kazi kukidhi mahitaji ya soko. Kupitia Mpango wa Kitaifa wa Kukuza Ujuzi, kwa wastani, vijana 42,407 katika soko la ajira hupatiwa ujuzi mbalimbali kwa mwaka kupitia programu za uanagenzi, mafunzo kazini, na urasimishaji wa ujuzi uliopatikana nje ya mfumo rasmi wa elimu (FYDP III). Jitihada nyingine ni pamoja na ukarabati na ujenzi wa vyuo vya mafunzo na ufundi stadi, uanzishwaji wa mitaala ya ujasiriamali katika vyuo vya elimu ya juu na kati kama vile Chuo cha Maendeleo ya Elimu ya Biashara, Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogovidogo na taasisi nyingine, na utekelezaji wa mpango wa elimu ya msingi na sekondari kwa wote bila malipo.

Licha ya juhudi zilizofanyika, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022 imebaini kuwepo kwa vijana wenye ujuzi usioendana na mahitaji ya soko la ajira. Mathalani, vijana wengi wana sifa za viwango vya chini vya ujuzi ngumu na tepe. Takwimu za uwiano wa ujuzi wa juu uliopo ni 4.6% ikilinganishwa na mahitaji ya 12% ya nguvu kazi ya vijana, 23.1% wana ujuzi wa kati ikilinganishwa na mahitaji ya 34% na 72.3% wana ujuzi wa chini ikilinganishwa na mahitaji ya 54% (ILFS, 2021).

Miongoni mwa sababu zinazochangia hali hii ni pamoja na taasisi za elimu ya juu kuzalisha idadi kubwa ya wataalam ambao ni wasimamizi kuliko watendaji; uwepo wa mitaala ambayo haina uhusiano wa moja kwa moja na mahitaji ya soko la ajira, na vijana wengi wenye elimu ya msingi na sekondari kuingia kwenye soko la ajira bila ujuzi stahiki.

Changamoto nyingine zilizobainika ni uwepo wa fursa finyu za mafunzo ya ufundi stadi hususan kwa vijana waliopo vijijini na uratibu hafifu wa mikakati na programu za ukuzaji ujuzi miongoni mwa vijana. Hali hii inasababishwa na mikakati na programu nyingi zilizopo kujikita zaidi mijini kuliko vijijini na uwepo wa wadau wanaotekeleza programu mbalimbali kwenye maeneo yanayofafana.

Ili kukabiliana na changamoto hizo, mkakati wa utekelezaji utajielekeza katika kuhakikisha nguvu kazi inapata ujuzi unaofaa na wa vitendo unaohitajika katika soko la ajira; kuongeza ubora wa elimu inayozingatia umahiri na programu za mafunzo ya ujuzi, na kukuza ujuzi wa ujasiriamali, stadi za maisha na elimu ya kuendelea kujifunza miongoni mwa vijana.

2.2. Uvumbuzi na Ubunifu kwa Vijana

Uvumbuzi na ubunifu ni miongoni mwa vichocheo muhimu vya maendeleo ya vijana na uchumi kwa maendeleo endelevu. Kwa kuzingatia uwepo wa idadi kubwa ya vijana, suala la uvumbuzi na ubunifu linapaswa kupewa kipaumbele katika sera na mipango kwa maslahi mapana ya vijana na maendeleo ya taifa. Kwa msingi huo, serikali na wadau wana wajibu wa kuhakikisha kwamba, vijana wanawezeshwa kwa kupatiwa ujuzi stahiki wa uvumbuzi na ubunifu, kuibua vipaji, kushiriki kikamilifu katika elimu na uchumi unaoendeshwa na uvumbuzi na ubunifu ambao ndiyo msingi wa mapinduzi ya nne ya viwanda.

Serikali imeendelea kutoa mafunzo mbalimbali ya jinsi ya kuanzisha vituo vya ubunifu kwa taasisi mbalimbali za elimu ya juu ambayo yamewezesha kuanzishwa kwa kambi za ubunifu na atamizi kwa ajili ya uendelezaji uvumbuzi na ubunifu. Takwimu zinaonesha kwamba kuna jumla ya vituo atamizi 40 nchini ambavyo vimesambaa katika mikoa mbalimbali, ambapo nusu yake vipo mkoa wa Dar es Salaam. Mikoa mingine yenye vituo atamizi ni Mwanza (3), Mbeya (2), Dodoma (1), Lindi (1), Mtwara (1), Iringa (4), Arusha (6) na Kilimajaro (2). Takwimu hizi zinaonesha kuwa, mikoa 9 kati ya 26 ndiyo yenye vituo vya ubunifu na atamizi. (Ripoti ya NEEC, 2005 – 2015). Hii inaashiria uhaba wa miundombinu na fursa za uendelezaji wa masuala ya uvumbuzi na ubunifu kwa vijana nchini.

Kadhalika, Serikali imeendelea kutekeleza mikakati mbalimbali kwa lengo la kuchochea ubunifu na ugunduzi nchini. Mathalani, kupitia mashindano ya Kimataifa ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu, hadi kufikia mwaka 2023 zaidi ya wabunifu na wagunduzi 862 walitambuliwa. Kati yao, wabunifu mahiri 83 walitambuliwa na teknolojia 90 zilitambuliwa na kuhakikiwa. Bunifu hizo zinakusudiwa kuleta tija ya uzalishaji wa huduma katika sekta mbalimbali kama vile kilimo, maji, nishati, madini, afya, TEHAMA na elimu.Hata hivyo, mashindano hayo yamekuwa hayafanyiki mara kwa mara na yamejikita zaidi kwa vijana waliopo shuleni na vyuoni, hivyo kuwanyima fursa vijana walio nje ya mazingira ya shule na vyuo (Ripoti ya NEEC, 2023).

Pia, taasisi za serikali zilizopewa jukumu la kukuza uvumbuzi na ubunifu kama vile TIRDO, ICTC, COSTECH, TEMDO, SIDO, CAMARTEC, NEEC, nyingi zinaendesha na kusaidia vijana katika maeneo ya mijini na kutoa fursa ndogo kwa wavumbuzi na wabunifu waliopo maeneo ya vijijini. Sambamba na changamoto hiyo, vijana wavumbuzi na wabunifu waliotambuliwa na taasisi hizo wanakabiliwa na ukosefu wa mitaji na usaidizi wa kitaalamu (Ripoti ya NEEC, 2023). Kadhalika, tathmini ya utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022 imebaini vijana kuwa mbali na taasisi za utafiti na maendeleo; ukosefu wa ujuzi wa kutosha juu ya biashara ya uvumbuzi; matumizi ya chini ya sayansi na teknolojia katika mfumo wa ubunifu wa msingi na uratibu usiotosheleza wa masuala ya uvumbuzi na ubunifu katika ngazi mbalimbali nchini.

Ili kukabiliana na changamoto hizo, kuna umuhimu wa kutoa mwongozo mahsusi wa kisera ambao utahakikisha matumizi sahihi ya sayansi na teknolojia katika kukuza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana na kuongeza uelewa wa vijana juu ya aina tofauti za ubunifu na bunifu zilizopo. Aidha, kuna haja ya kukuza na kuendeleza vipaji vya uvumbuzi na ubunifu kwa vijana na kuendeleza maeneo ya mfano ya biashara ili kukuza upatikanaji usiokuwa na vikwazo wa huduma za vituo atamizi na ubunifu.

2.3. Vijana na Mapinduzi ya Kidijitali

Mapinduzi ya kidijitali yanajumuisha anuwai ya sasa na inayokua kwa kasi ya teknolojia mpya kulingana na matumizi ya kidijitali ambayo yanaongeza ufanisi katika uzalishaji, huduma na mifumo ya utawala. Mapinduzi ya kidijitali ndiyo yanayoweka msingi wa kulipeleka taifa kwenye uchumi wa kidijitali unaowezeshwa na kuendeshwa na misingi muhimu ikiwemo TEHAMA na mifumo ya mawasiliano. Mapinduzi ya kidijitali kwa kiwango kikubwa yamebadilisha maisha ya vijana kutokana na matumizi ya intaneti na mifumo ya upatikanaji wa huduma hizo kama vile tarakilishi mpakato, vishikwambi na simu janja, pamoja na majukwaa ya mitandao ya kijamii na programu za kutuma ujumbe ambazo zimekuwa muhimu kwa maisha ya vijana ulimwenguni.

Ripoti ya Hali ya Watoto Duniani ya UNICEF 2017: Watoto katika Ulimwengu wa Kidijitali, inabainisha kuwa mtumiaji mmoja kati ya watatu wa intaneti wana umri chini ya miaka 18. Vilevile, ripoti hiyo inabainisha kuwa, 71% ya vijana wenye umri wa miaka 15-24 wako mtandaoni, na kuwafanya kuwa kundi la umri lililounganishwa zaidi duniani kote. Kwa kuzingatia takwimu hizo, ufikivu wa teknolojia za kidigitali unawezesha vijana kutambua anuwai kamili ya haki zao za kiraia, kisiasa, kitamaduni, kiuchumi na kijamii.

Kwa kutambua umuhimu wa vijana na mapinduzi ya kidijitali, serikali imechukua juhudi mbalimbali, ikiwemo uwekezaji katika miundombinu ya TEHAMA, ujenzi wa mkongo wa taifa wa mawasiliano na kuweka mazingira wezeshi kwa wadau wengine kuwekeza katika sekta ya mawasiliano na utekelezaji wa mpango wa kufikisha

mawasiliano vijijini na maeneo ya pembezoni ambapo serikali inatarajia kusimika/kuboresha jumla ya minara 758 kwa teknolojia ya 3G/4G yenye brodibendi katika wilaya 127, kata 713, na vijiji 1,407. Serikali pia imeanzisha Mfuko wa Ufikivu wa Huduma ya Mawasiliano kwa Wote ili kuwezesha uwekezaji wa TEHAMA katika maeneo ya vijijini na mijini yenye upungufu wa huduma za mawasiliano (Rejea Taarifa ya Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari ya Mwaka 2022 (Ripoti ya WHMTH, 2022).

Juhudi hizi zimechangia kuanzishwa kwa huduma za kifedha kwa njia ya simu nchini. Taarifa ya WHMTH, 2022 inabainisha kwamba, hadi kufikia Aprili, 2022, jumla ya laini za simu milioni 55.4 zilikuwa zimesajiliwa wakati watumiaji wa intaneti walikuwa milioni 29.9. Kadhalika, watumiaji wa huduma za kutuma na kupokea pesa kupitia mitandao ya simu walikuwa milioni 35.7.

Vilevile, uwepo wa mapinduzi ya kidijitali umewezesha upatikanaji wa ajira kwa vijana wengi kwenye masuala yanayohusu matumizi ya kidijitali kama vile uwakala wa huduma za kifedha kwa njia ya simu. Mafanikio mengine ni pamoja na kuunganishwa na mkongo wa taifa kwa zaidi ya asilimia 45 ya watumiaji wa intaneti wakiwemo vijana; kuongezeka kwa idadi ya watoa huduma kwa kutumia njia za kisasa; na kuhama mfumo wa utangazaji kutoka analojia kwenda kidijitali (Taarifa ya WHMTH ya 2022).

Kiwango cha upatikanaji wa huduma za kidigitali ikiwemo TEHAMA kati ya kaya na watu binafsi inaonyesha kuwa, sekta hiyo inakua katika mwelekeo sahihi. Licha ya ukuaji huu, ushahidi kutoka kwenye Sensa ya Watu na Makazi, 2022 na taarifa za kiutawala inaonyesha kuwa pengo la mgawanyo wa kidigitali bado ni mkubwa. Kwa mfano, katika mtandao wa asilimia 72 ya kihamisha-data kasi, iliyotengwa kwa Tanzania, ni asilimia 45 tu inayotumika. Umiliki na matumizi ya vifaa vya TEHAMA (simu janja, vishikwambi na ngamiza) ni wa chini sana (19%), hivyo hupunguza matumizi ya huduma ya kihamisha –data kasi.

Vilevile, kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi, 2022, upatikanaji na matumizi ya huduma ya TEHAMA ni mdogo miongoni mwa wanawake ikilinganishwa na wanaume katika maeneo ya mjini na vijijini; na umiliki na matumizi hafifu ya mwengoya na runinga hudunisha mawasiliano ya habari na huduma muhimu.hali hii inathibitishwa na kiwango cha umiliki na matumizi ya simu na vishikwambi, ambapo takribani asilimia 34 ya watu wenye umri wa miaka 15 na zaidi wanaoishi mjini wanamiliki simu au vishikwambi ambapo kwa maeneo ya vijijini ni asilimia 9 tu.

Changamoto nyingine zilizobainishwa na taarifa ya tathmini ni pamoja na kuendelea kuwepo kwa matumizi yasiyo sahihi ya TEHAMA kwa vijana yanayosababisha vijana wengi kupoteza maadili na kujihusisha na wizi na udanganyifu wa kimtandao, na vijana kutokuwa na ujuzi wa kupima usalama na uaminifu wa maudhui mtandaoni.

Vilevile, baadhi ya wazazi kutokuwa na ufahamu wa kutosha kuhusu hatari ya matumizi mabaya ya TEHAMA kwa vijana. Pia, vijana kutoandaliwa vyema kutumia fursa au kunufaika na mapinduzi ya kidijitali kutokana na gharama kubwa ya vifaa na intaneti na vifaa, ujuzi duni wa kidijitali na ufikivu hafifu wa mawasiliano ya intaneti katika maeneo ya vijijini.

Kutokana na uwepo wa changamoto hizo, kuna umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera ili kukuza ujumuishaji wa kidijitali kwa kutatua changamoto zinazohusiana na ufikivu, uwezo wa kumudu gharama za intaneti na ujuzi wa kidijitali miongoni mwa vijana. Hatua hii ni muhimu, siyo tu kwa sababu vijana ni kizazi kilichounganishwa zaidi, bali, wamethibitisha pasipo shaka kuwa wavumbuzi, watengenezaji wa suluhisho na watetezi imara kwa mustakabali bora na salama wa kidijitali.

2.4. Ajira kwa Vijana

Ajira ni nyenzo muhimu kwa maendeleo ya mtu binafsi, jamii na taifa kwa ujumla Ajira humfanya mtu awe na ari ya kutosha, kuwajibika na kushiriki kikamilifu katika nyanja zote za kijamii na kiuchumi (UN, 2018). Kwa mujibu wa Utafiti wa Nguvu Kazi, 2021 (ILFS, 2021), Tanzania, ilikuwa na nguvu kazi ya watu wapatao 25,861,023. Kati ya nguvu kazi hiyo, vijana ni 14,219,191 sawa na 55.6%. Aidha, kati ya nguvu kazi hiyo ya vijana, 6,950,530 ni wa kiume na 7,268,661 ni wa kike.

Kati ya nguvu kazi ya vijana 12,486,683 (wanaume 6,389,031 na wanawake 6,097,652) sawa na 87.8% wameajiriwa ikilinganishwa na vijana 1,732,509 (Wanaume 561,500 na 1,171,009 wanawake) wasio na ajira. Kadhalika, ILFS, 2021 inaonesha kuwa kiwango cha ushiriki wa vijana katika Nguvu Kazi kimepungua kutoka 84.5% mwaka 2014 hadi 80.3% mwaka 2021. Aidha, ushiriki wa nguvu kazi wa vijana katika maeneo ya vijijini ni 83.0% ikilinganishwa na 75.2% katika maeneo ya mijini. Pamoja na kupungua kwa kiwango cha ushiriki kwa vijana katika nguvu kazi, takwimu hizi zinamaanisha kwamba, vijana ni kundi kubwa la nguvu kazi ambalo linashiriki katika uzalishaji wa bidhaa na utoaji wa huduma katika soko la ajira.

Kwa kutambua umuhimu wa ajira kwa vijana nchini, serikali kwa kushirikiana na wadau inatekeleza sera, sheria, programu na miradi mbalimbali ili kuwawezesha vijana kujiajiri au kuajirika. Sera, programu na miradi hiyo ni pamoja na; utekelezaji wa programu ya Jenga Kesho Iliyo Bora 2022-2030; Programu ya Ukuzaji Ujuzi ya Mwaka 2015/2016-2025/2026; Sera ya Taifa ya Ajira ya 2008; Sera ya Kilimo ya Taifa ya Mwaka 2013; Mpango wa Kitaifa wa Kukuza Ujuzi; Miradi ya Kitaifa ya Kimkakati; Sheria ya Uwekezaji Tanzania Na. 10 ya Mwaka 2022; Sheria ya Ajira na Mahusiano Kazini Sura ya 366; Sheria ya Kuratibu Ajira kwa Wageni Nchini Na.1 ya Mwaka 2015. Licha ya juhudi zinazofanywa na serikali kukuza fursa za ajira, ukosefu wa ajira miongoni mwa vijana ni suala linaloendelea kuwakabili kwa kuwa idadi kubwa huingia kwenye soko la ajira kila mwaka. Inakadiriwa kuwa takribani vijana

1,000,000 huingia sokoni kila mwaka huku 200,000 tu wakifanikiwa kupata ajira na 800,000 hawana uhakika wa ajira rasmi (FYDP III). Hali hii imepelekea kiwango cha ukosefu wa ajira kufikia 12.2% ambacho ni kikubwa kuliko lengo la taifa la kuwa na kiwango cha 8% (FYDP III). Changamoto ya ukosefu wa ajira ni kubwa kwa vijana wa kike (16.1%) kuliko wa kiume (8.1%). Aidha, ukosefu wa ajira ni mkubwa katika maeneo ya mijini kwani imefikia 13.7% ikilinganishwa na vijijini ambayo ni 9.8%. (ILFS, 2021). Ukosefu wa ajira una athari kubwa kwa mtu binafsi na familia. Ukosefu wa ajira husababisha ugumu wa maisha kutokana na ukosefu wa fedha, vile vile watu wasio na ajira wanaweza kuhisi kutengwa na jamii na kukosa kujiamini.
Aidha, ILFS (2021) inaonesha kuwa takribani 80.1% ya vijana walio katika ajira Tanzania Bara wako katika mazingira hatarishi ya ajira, ambapo wanawake wako katika mazingira hatarishi zaidi kuliko wanaume. Kiwango hicho kinaashiria kwamba, vijana walio katika mazingira hatarishi ya ajira hawana huduma za kinga ya jamii ambazo ni muhimu wakati wa majanga kama vile ulemavu, hali ya umaskini na nyakati za changamoto za kiuchumi. Vilevile, baadhi ya vijana wanafanya kazi pasipokuwa na mikataba au uelewa wa maudhui ya mikataba waliyonayo, na wengine hawafahamu haki zao kwa mujibu wa sheria za kazi na ajira.

Hivyo, kwa kuzingatia changamoto hizo, kuna umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera ili kutatua changamoto zinazohusiana na ajira kwa vijana. Mwongozo huo ni pamoja na kuweka/kuhakikisha mazingira wezeshi ya kiuchumi ili kuvutia uwekezaji wa ndani na nje ya nchi katika maeneo yenye fursa za kutoa ajira mfano viwanda vya kutengeneza bidhaa; kuimarisha mazingira wezeshi, kukuza na kuvutia sekta binafsi na wadau wengine wa ajira kuelekeza uwekezaji kwenye sekta zenye kuajiri watu wengi; kuimarisha tafiti kuhusu ujuzi katika soko la ajira ili kuendeleza mafanikio yaliyofikiwa katika ajira; kuongeza upatikanaji wa elimu na mafunzo ya amali, kukuza ujasiriamali na kujiajiri, pamoja na kuimarisha uhusiano kati ya waajiri, wanaotafuta ajira, na taasisi za mafunzo; na kuhakikisha upatikanaji wa taarifa za soko la ajira zinazotosheleza mahitaji ya mipango na maamuzi.

2.5. Ushiriki wa Vijana katika Sekta za Kijamii na Kiuchumi

Ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi unahusisha uwezo wa vijana kumiliki, kuongoza, kusimamia na kuendesha shughuli mbalimbali za kimaendeleo katika sekta za kijamii na kiuchumi kwa manufaa yao na taifa. Kwa muktadha wa sera hii, sekta za kijamii na kiuchumi ni pamoja na kilimo; nishati na madini; huduma za utalii na ukarimu; shughuli za uwezeshaji wananchi kiuchumi na kifedha; usafiri na usafirishaji; sekta isiyo rasmi; viwanda na ujenzi; tasnia ya utamaduni, sanaa na michezo, na TEHAMA.

Kwa mujibu wa utafti wa Nguvu Kazi wa Mwaka 2021, sekta hizi ni miongoni mwa sekta ambazo hushirikisha idadi kubwa ya vijana katika kujipatia kipato. Kutokana na umuhimu huo, serikali imeweka mifumo mbalimbali ya kisera, kisheria, programu, mikakati na miongozo mbalimbali kwa lengo la kukuza na kuimarisha ushiriki

wa vijana katika sekta hizo. Uchambuzi wa ushiriki wa vijana katika sekta hizo umefafanuliwa kwenye maeneo yafuatayo:

Sekta ya Kilimo: Sekta ya kilimo imeendelea kuwa chanzo kikuu cha ajira kwa vijana na inachangia takribani 26.2% ya Pato la Taifa la Tanzania (Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa, 2022). Hata hivyo, takwimu zilizopo zinaonesha kuwa, ushiriki wa vijana katika kilimo umepungua kutoka 65.2% mwaka 2014 hadi 55.6% mwaka 2021 (ILFS, 2021). Kupungua huku kunaweza kuwa kumesababishwa na kuwepo kwa mifumo duni na fursa chache katika upatikanaji wa mitaji, ardhi, masoko na huduma za ushauri; utayari mdogo wa vijana kushiriki katika shughuli za vijana; kilimo kuendelea kuwa cha kutegemea mvua; kasi ndogo ya ukuaji wa uchumi vijijini na miundombinu isiyo rafiki kwa maendeleo ya kilimo.

Sekta Isiyo Rasmi: Sekta isiyo rasmi imeendelea kuwa muhimu kwa kutoa ajira miongoni mwa vijana. Serikali imekuwa ikifanya jitihada mbalimbali kwa lengo la kupunguza ukubwa wa sekta hii ili kuwawezesha vijana kuendesha shughuli za kiuchumi na kumiliki rasilimali katika sekta rasmi. Jitihada hizo ni pamoja na Mpango wa Kurasimisha Rasilimali na Biashara za Wanyonge Tanzania (MKURABITA) ili vijana wanaomiliki rasilimali na shughuli za kiuchumi katika sekta isiyo rasmi waweze kuzirasimisha (Ripoti ya Tathmini ya Sekta Isiyo RasmiTanzania, 2018).

Pamoja na jitihada hizo, kumekuwa na ugumu wa vijana kuhitimu na kuelekea kwenye shughuli zilizopo kwenye sekta rasmi. Hali hii imethibitishwa na kuongezeka kwa kiwango cha ushiriki wa vijana katika sekta isiyo rasmi kutoka 10.1% mwaka 2006 hadi 59.9% mwaka 2022 (Sensa 2022). Takwimu hizi zinaashiria kuwa, vijana wengi wanaendesha shughuli za kiuchumi na kumiliki rasilimali nje ya mfumo rasmi na vijana wanazidi kuongezeka kufanya kazi kwenye mazingira magumu na hatarishi (ILFS, 2021).

Kwa mujibu wa Taarifa ya Tathmini ya Sekta Isiyo Rasmi, ya Mwaka 2018 inabainisha kuwa, pamoja na sekta hii kuchukua vijana wengi, bado inakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo uhaba wa maeneo ya kudumu ya kufanyia biashara; uhakika wa masoko, mikopo na taarifa muhimu za biashara; ujuzi unaohitajika na soko la ajira na matumizi ya teknolojia.

Sekta ya Utamaduni, Sanaa na Michezo: Sekta hii ni moja ya sekta zinazokua kwa kasi nchini. Shughuli za sekta hii zinajumuisha maigizo, muziki, na uendeshaji wa tovuti za makumbusho, michezo ya bahati nasibu, michezo mbalimbali na shughuli za burudani.

Kwa mujibu wa Ripoti ya Hali ya Uchumi wa Tanzania kwa mwaka 2022 sekta ya utamaduni, sanaa na michezo huchangia 0.4% ya Pato la Taifa kila mwaka. Kwa upekee, sekta hii ilichangia takriban trilioni 1.1 mwaka 2020 ikilinganishwa na bilioni

71 mwaka 2007. Aidha, utafiti wa Nguvu Kazi wa Mwaka 2021 umebaini kuwa, ushiriki wa vijana katika sekta ya utamaduni, sanaa na michezo ni 0.2% ikiashiria ushiriki mdogo wa vijana. Hali hiiinatokana na ukosefu wa mikakati maalum inayowezesha vijana kushiriki kikamilifu katika sekta hii. Vilevile, Tathmini ya Sera (2007) ilibaini kuwa, changamoto zilizoainishwa wakati wa kutungwa kwa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) bado zimeendelea kuwepo, hivyo kuhitaji mtazamo na mwelekeo mpya wa kisera ili kuzitatua.

Sekta Nyingine Muhimu: Utafiti wa Nguvu kazi wa Mwaka 2021 unaonesha viwango tofauti vya ushiriki wa vijana katika sekta zingine muhimu za kijamii na kiuchumi. Mathalani, ushiriki wa vijana katika biashara za jumla na rejareja, ikiwemo ufundi wa wa magari na pikipiki (12.5%); viwanda (4.9%); uchukuzi (3.5%); madini na nishati (1.0%); shughuli za malazi na huduma za chakula (3.0%); ujenzi (2.6%); shughuli nyingine za huduma (1.9%) na shughuli za fedha na bima (0.4%). Takwimu hizi zinaashiria kuwa, kuna ushiriki hafifu wa vijana katika umiliki, usimamizi, na uendeshaji kwenye sekta hizo muhimu za kijamii na kiuchumi.

Miongoni mwa sababu zilizopelekea ushiriki hafifu wa vijana kwenye sekta muhimu ni pamoja na Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) kukosa matamko mahsusi ya kisera ambayo yangewezesha kuandaliwa kwa mikakati na programu kwenye sekta hizo. Vilevile, sera haikufafanua wala kutambua ushiriki wa vijana wanaoishi nje ya nchi kwenye masuala ya kijamii na kiuchumi, hivyo kutojumuishwa ipasavyo katika uchumi wa nchi.

Hivyo, ili kukabiliana na changamoto hizo, kuna umuhimu wa kukuza na kuimarisha ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi kwa kuhakikisha upatikanaji wa mitaji, masoko na huduma za ushauri kwa vijana. Vilevile, kuwa na mifumo rafiki ya uanzishwaji na uendelezwaji wa biashara kwa vijana; mifumo madhubuti ya urasimishaji wa sekta isiyo rasmi na kukuza ubia wa biashara ulioanzishwa na kusimamiwa na vijana

2.6. Uzalendo, Kujitolea na Utaifa

Uzalendo ni hali ya mtu kuipenda, kuithamini, kujitoa na ikibidi kuifia nchi yake. Aidha, kujitolea ni hali ya mtu, kundi la watu, au taasisi yoyote kutekeleza jambo au shughuli fulani kwa manufaa ya jamii bila ya kutarajia malipo kutoka kwenye jamii au wale waliopata huduma. Kwa upande mwingine, utaifa ni hali ya mtu kuwa mzalendona mwenye utii, uaminifu na utu kwa taifa lake. Hivyo, vijana wenye uzalendo, ni hazina kubwa katika kukuza umoja, mshikamano, amani, usalama na utulivu wa kisiasa na kiuchumi nchini.

Serikali imekuwa ikifanya jitihada mbalimbali kukuza na kuimarisha uzalendo kwa vijana, zikiwemo utekelezaji wa programu ya mafunzo ya Jeshi la Kujenga Taifa yenye lengo la kuwapa vijana mafunzo ya awali ya kijeshi na stadi za kazi

ili kuwajengea ukakamavu, uzalendo, umoja wa kitaifa na uwezo wa kujitegemea. Hata hivyo, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022 imebaini kuwa, utekelezaji wa programu hii umekuwa ukikabiliwa na changamoto mbalimbali kama vile hali ngumu ya uchumi na hivyo kuchukua idadi ndogo ya vijana ikilinganishwa na mahitaji.

Aidha, serikali imeendelea kutoa elimu ya uraia na kuratibu wiki ya vijana na kambi za kitaifa kwa lengo la kukuza uzalendo na kujitolea nchini. Hata hivyo, wiki ya vijana na kambi za vijana zimekuwa zikihusisha idadi ndogo ya vijana, na hivyo kufanya elimu ya uraia na kujitolea kuwafikia wachache. Jitihada nyingine ambazo zimekuwa zikitumika kukuza na kuimarisha uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana ni pamoja na matumizi ya lugha ya Kiswahili, vyombo vya habari, mbio za Mwenge wa Uhuru, tamthilia na nyimbo za kizalendo, ushairi na ngoma za asili; mitandao ya kijamii; utoaji wa mafunzo ya mgambo na skauti; na matumizi ya alama za taifa kama vile Ngao ya Taifa, Wimbo wa Taifa na Bendera ya Taifa.

Hata hivyo, pamoja na kuwepo kwa jitihada hizi, hali ya uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana imeendelea kudorora kutokana na mifumo iliyokuwa inatumika kupandikiza vitu hivyo kutokuwa na ufanisi kwa sababu ya mabadiliko ya kijamii, kiuchumi na kiteknolojia. Hali hii imesababisha mmomonyoko wa maadili kwa vijana wengi na kusababisha kuongezeka kwa uhalifu, uharibifu wa mali na ukosefu wa usalama wa mali na raia. Athari nyingine ni vijana kutojitolea katika shughuli za ujenzi wa taifa na masuala mbalimbali ya huduma za jamii.

Halikadhalika, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022 imebaini kuwa, sera hii haikuwa na tamko mahsusi kwa ajili ya kuwezesha uwepo wa mikakati ya kukuza na kuimarisha uzalendo na utaifa kwa vijana. Hivyo, kutokana na changamoto hizo, kuna umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera ili kuimarisha mifumo ya kijamii, kiuchumi na kisiasa itakayoimarisha uzalendo, utaifa na kujitolea kwa vijana.

2.7. Afya na Lishe

Afya na lishe ni masuala ya msingi na mtambuka ambayo yana mchango mkubwa katika ustawi wa vijana kwa kuwa huwawezesha kushiriki katika shughuli za kiuchumi, kisiasa na kijamii. Kwa kutambua umuhimu wa masuala haya kwa vijana, serikali imeendelea kubuni na kutekeleza sera, sheria, programu, mkakati na miongozo mbalimbali kwa lengo la kuwa na vijana wenye afya bora.

Miongoni mwa mipango hiyo ni pamoja na Mpango Mkakati wa Kudhibiti VVU na UKIMWI wa Sekta ya Afya (HSHSP IV) 2017- 2022; Programu ya Mama Wadogo, Stadi za Maisha na Afya ya Uzazi; Mpango Kazi wa Taifa wa Lishe wa Sekta Mbalimbali 2021/22 – 2025/26; Mpango Kazi wa Wizara ya Kilimo kuhusu Masuala ya Lishe 2021/22 – 2025/26; Sheria ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya

Na. 5 ya Mwaka 2015; na Sera ya Taifa ya Afya (2007). Hata hivyo, katika miongozo na programu hizo, vijana wanachukuliwa kama sehemu ndogo ya walengwa badala ya kuwa walengwa wakuu wanaohitaji uangalizi maalum, msaada, matunzo na huduma.

Juhudi nyingine zilizotekelezwa ni uboreshaji wa miundombinu ya afya; uanzishwaji wa Kamati ya Uongozi Ngazi ya Taifa kuhusu masuala ya lishe na utekelezaji wa programu za lishe shuleni. Kufuatia utekelezaji wa jitihada hizo, maambukizi ya VVU kwa vijana nchini yalipungua kutoka 2.0% mwaka 2011 hadi 1.4% mwaka 2017 na mimba za utotoni kupungua kutoka 24% mwaka 2017 hadi 22% mwaka 2022 (TDHS-MIS, 2022).

Licha ya mafanikio yaliyopatikana, vijana wameendelea kukabiliwa na changamoto mbalimbali za kiafya ikiwemo afya ya uzazi ambapo takwimu zinaonesha kuwa, mimba katika umri mdogo zimeendelea kuwepo kwa kiwango cha 22% mwaka 2022. Takwimu hizi zinaashiria kwamba, mimba katika umri mdogo bado ni tatizo katika jamii na linahitaji jitihada mahsusi kukabiliana nalo ili kuhakikisha kuwa, wasichana wanapata fursa za kuendelea na masomo na kupata ujuzi wa kuwawezesha kupata ajira zinazostahili (Taarifa ya SIGI, Tanzania, 2022).

Vilevile, Utafiti wa Viashira na Matokeo ya UKIMWI Tanzania, 2022/2023 umebaini kuwa, kiwango cha maambukizi ya VVU kwa vijana kipo juu zaidi kwa wanawake kuliko wanaume. Kwa mfano, (0.8% dhidi ya 0.3% kwa vijana wa miaka 15-19; 1.8% dhidi ya 0.9% kwa vijana wenye umri wa miaka 20-24; 3.2% dhidi ya 1.8% kwa vijana wa miaka 25-29 na 6.6% dhidi ya 2.1% kwa vijana wenye umri wa miaka 30-34). Takwimu hizi zinaashiria kwamba, vijana hususani wasichana wanakabiliwa na hatari ya magonjwa ya zinaa zaidi kuliko wavulana. Aidha, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera (2007) imebaini kuwa, kiwango kidogo cha maambukizi kwa vijana wa kiume kinatokana na tabia ya kutojitokeza kupima VVU na kutegemea majibu kutoka kwa wenza wao.

Aidha, serikali imeendelea kupambana na tatizo la uzalishaji, matumizi na biashara ya dawa za kulevya nchini. Hata hivyo, tatizo la matumizi ya dawa za kulevya kwa vijana limeendelea kuwepo pamoja na juhudi za udhibiti zinazofanywa na serikali. Hali hii inadhihirishwa na watumiaji wanaojitokeza kutafuta tiba katika vitengo vya afya ya akili kwenye hospitali za wilaya, mkoa na rufaa, nyumba za upataji nafuu, vituo vinavyotoa tiba saidizi kwa waraibu kwa kutumia dawa (MAT) na asasi za kiraia. Ingawa hakuna takwimu halisi ya vijana watumiaji wa dawa za kulevya nchini, waraibu 905,902 walijitokeza kupata tiba ya uraibu wa dawa mbalimbali za kulevya nchini kwa mwaka 2021 (DCEA, 2021). Matumizi ya dawa za kulevya yana athari mbalimbali za kiafya, kijamii, kiuchumi, kimazingira na unyanyapaa. Vilevile, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) iliyofanyika mwaka 2022 ilibaini kuwa, vijana wengi wanakabiliwa na magonjwa yasiyo ya kuambukiza

na upungufu wa virutubishi muhimu mwilini. Hali hii inasababisha wengi wao kushindwa kushiriki kikamilifu kwenye shughuli za kijamii na kiuchumi na wengine kukabiliwa na athari mbaya katika mfumo wa afya ya uzazi. Magonjwa yasiyo ya kuambukiza ni mtambuka kwa kuwa ni 25% pekee yanatibiwa kwa kutumia afua za afya na 75% nje ya sekta ya afya. Aidha, Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) haikuwa na matamko ya kisera yanayohusiana na kukabiliana na magonjwa yasiyo ya kuambukiza na upungufu wa virutubishi muhimu mwilini kwa vijana.

Kwa kutambua changamoto hizo, upo umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera ambao utahakikisha uwepo wa mifumo jumuishi ya afya; udhibiti wa dawa za kulevya na uimarishaji wa afya ya uzazi kwa vijana; kukuza afya ya mwili na akili kwa vijana na kuimarisha ushiriki wa vijana katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye virutubishi muhimu ili kuwa na vijana wenye afya bora.

2.8. Malezi na Makuzi kwa Vijana

Maadili na tabia njema ni muhimu kwa vijana, jamii na taifa kwa ujumla. Malezi sahihi ya ujana kutoka kwa familia na jamii husaidia kukuza uelewa, uaminifu, kujitegemea, ushirikiano na kujiamini. Pia, husaidia kuwalinda vijana dhidi ya kuwa na hofu, mfadhaiko, tabia zisizofaa, na matumizi ya vilevi na dawa za kulevya. Uzoefu unaonesha kwamba, jamii na mataifa yenye vijana wenye maadili yana uwezekano mkubwa wa kutumia fursa ya uwepo wa vijana wenye malezi na makuzi mema kwa maendeleo ya kijamii na kiuchumi.

Kwa kutambua umuhimu wa malezi na makuzi kwa vijana, serikali kwa kushirikiana na wadau imeandaa na kutekeleza sera, sheria, programu, mikakati na miongozo mbalimbali kwa lengo la kuwa na vijana waadilifu na wawajibikaji kwa familia na taifa. Miongoni mwa mifumo hiyo ni pamoja na Sheria ya Mtoto, Sura ya 13, Sera ya Maendeleo ya Mtoto (1996) na utoaji wa elimu ya stadi za maisha inayolenga kukuza tabia na mabadiliko ya mawazo kwa vijana na vijana balehe.

Licha ya juhudi zilizochukuliwa, vijana wanaendelea kukabiliwa na changamoto ya mmomonyoko wa maadili. Tabia na vitendo vya baadhi ya vijana vinavyoashiria ukosefu wa maadili ni pamoja na ubakaji, unyanyasaji wa kingono, wizi, na matumizi ya dawa za kulevya. Hali hii inadhihirishwa na kuwepo kwa idadi kubwa ya wafungwa na mahabusu gerezani ambao wana umri wa miaka 15 hadi 35. Kwa mujibu wa Ripoti ya Jeshi la Magereza Tanzania, 2022, mwaka 2021, watu 31,005 walikuwa magerezani vijana wakiwa 22,094 (71.2%). Aidha, kati ya vijana hao, 12,568 (56.8%) walikuwa wafungwa na 9,526 (43.2%) walikuwa mahabusu. Halikadhalika, wafungwa vijana 3,827 kati ya 12,568 walikuwa na umri wa miaka 15 hadi 20.

Kwa mujibu wa Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) ilibainika kuwa, migogoro ndani ya ndoa na utengano wa kifamilia ni miongoni mwa vyanzo vya watoto wengi kulelewa na mzazi au mlezi mmoja. Hali

hii, imekuwa ikisababisha kukosekana kwa malezi bora kwa watoto na vijana kwa sababu ya kukosekana kwa uangalizi wa karibu na kusababisha baadhi yao kujiunga na makundi ya vijana wasio waadilifu ikiwemo watumiaji wa dawa za kulevya.

Sababu nyingine zinazochangia mmomonyoko wa maadili kwa vijana ni pamoja na msukumo rika na kufuata mikumbo isiyokuwa na maadili; na vijana kukosa stadi za maisha, hali inayopelekea kushindwa kujitambua, kutokuwa na uthubutu na kutoweza kufanya maamuzi sahihi. Halikadhalika, matumizi mabaya ya mitandao ya kijamii na vyombo vya habari; kutokuwepo na mikakati ya kisera ya kulinda na kuimarisha malezi na makuzi; hamu ya kuridhisha wengine na kutaka kutambuliwa na wenzako; na kushuka kwa malezi ya kidini (Masath, 2013).

Vilevile, ukuaji wa teknolojia, utandawazi na mitandao ya kijamii vimechangia mmomonyoko wa maadili kwa vijana kwa kuiga maisha, mitindo, mila na desturi zisizofaa ikiwemo matumizi ya dawa za kulevya, uhalifu na matatizo mengine ya kisaikolojia. Aidha, njia za asili za kufundisha na kusambaza maadili kwa vijana ikiwemo jando na unyago zimepuuzwa katika baadhi ya jamii, hivyo, kuwanyima fursa vijana ya kupata malezi na makuzi mema ili kuwaepusha kujihusisha na tabia zisizofaa.

Katika kushughulikia changamoto ya mmomonyoko wa maadili kwa vijana, Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 utaweka mikakati kuimarisha malezi na makuzi ya vijana na kuweka mazingira wezeshi kwa wadau wa maendeleo ya vijana kutekeleza programu zinazohusiana na malezi na amkuzi ya vijana.

2.9. Taaluma ya Maendeleo ya Vijana

Taaluma ya maendeleo ya vijana inahusisha ujuzi na uwezo wa kuwashirikisha vijana ili kuwawezesha kujiamini, kuwa na mahusiano mema na jamii, kujishughulisha katika masuala ya kiuchumi na uzalishaji mali, kupevuka kiakili na kuwa na maadili mema. Watoa huduma za vijana hufanya kazi Serikalini, Taasisi zisizo za Serikali, Sekta binafsi, Asasi za Kiraia na Mashirika ya Kujitolea ya kitaifa na Kimataifa.

Kwa kutambua umuhimu wa taaluma ya maendeleo ya vijana, jitihada mbalimbali zimefanyika ikiwa ni pamoja na kuanzisha kada ya maendeleo ya vijana katika utumishi wa umma, kuweka mfumo wa kisheria kama vile Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Sura ya 56; Serikali za Mitaa (Mamlaka za Mijini) Sura ya 288, Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) Sura ya 287 na Sheria ya vyama vya Kijamii, Sura ya 337 inayowezesha Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, Mashirika ya Kidini na Jumuiya za Kijamii kutoa huduma.

Pamoja na jitihada zilizofanyika, taaluma ya maendeleo ya vijana inakabiliwa na changamoto ya ukosefu wa mfumo wa kisheria unaoweka viwango vya maadili na

vigezo vya umahiri vya kuzingatiwa na watoa huduma za maendeleo ya vijana. Pia, taasisi nyingi za vijana nchini zina madawati yanayohudumia vijana, lakini, maafisa wengi katika madawati hayo hawana taaluma ya maendeleo ya vijana na sifa za kada hiyo, hali inayosababisha utoaji wa huduma za maendeleo ya vijana pasipo kuzingatia misingi ya taaluma.

Kwa upande mwingine, Tathmini ya Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) ilibaini kuwa, pamoja na umuhimu wa taaluma ya maendeleo ya vijana nchini, suala hilo halikuzingatiwa katika sera na kusababisha kukosekana kwa mwongozo mahsusi wa kisera wa kukuza na kuimarisha taaluma hii. Hali hii imesababisha upungufu mkubwa wa maafisa maendeleo ya vijana ambapo ni nafasi 17 tu kati ya 26 zinazohitajika sawa na 65% zimejazwa katika ngazi ya mkoa. Aidha, katika ngazi ya halmashauri, nafasi 35 kati ya 184 sawa na 19% zimejazwa hali inayoathiri utoaji wa huduma za maendeleo ya vijana katika utumishi wa umma.

Kwa kuzingatia changamoto zilizoainishwa kuhusiana na taaluma ya maendeleo ya vijana, Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 utajielekeza katika kuwezesha kutambuliwa na kuendelezwa kwa taaluma ya maendeleo ya vijana. Vilevile, kuimarisha uratibu na utoaji huduma za maendeleo ya vijana kwa kuweka viwango vya maadili na umahiri ili kufikia viwango vya kitaifa na kimataifa.

2.10. Uongozi na Utawala

Uongozi na utawala ni miongoni mwa misingi na nyenzo muhimu katika maendeleo na uwezeshaji wa vijana. Katika kuhakikisha kwamba, masuala yanayowahusu vijana na makundi mengine yanapatiwa ufumbuzi ipasavyo, ni muhimu vijana wenyewe washiriki kikamilifu katika michakato ya maamuzi na kupewa fursa za uongozi badala ya kuwa watazamaji.

Hata hivyo, mifumo mbalimbali ya kisera, kisheria, kimkakati na miongozo yenye lengo la kukuza uongozi na utawala kwa vijana imeendelea kutekelezwa na serikali kwa kushirikiana na wadau. Miongoni mwa mifumo hiyo ni Sera ya Ubia kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ya Mwaka 2009 na Sheria Sura ya 103; Sheria ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi, Na.16, 2004; Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura ya 410; Sheria ya Asasi Zisizo za Kiserikali Sura ya 56; Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji) Sura ya 288, Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) Sura ya 287 na Sheria ya Vyama vya Kijamii, Sura ya 337. Hata hivyo, mifumo yote hii inawachukulia vijana kama sehemu ndogo ya watu badala ya walengwa wakuu wanaohitaji uangalizi maalum, usaidizi na huduma.

Pamoja na jitihada zilizochukuliwa na serikali, ushiriki wa vijana katika masuala ya uongozi na utawala hususani katika ngazi za maamuzi ni wa kiwango cha chini. Hali hii inaweza kuwa inasababishwa na kukosekana kwa mwongozo wa kisera

wa kuwaandaa vijana kushika nafasi za uongozi na kushiriki kwenye vyombo mbalimbali vya maamuzi. Aidha, programu za kuhamasisha uongozi kwa vijana ni chache. Vilevile, hata zilizopo si rahisi kufikiwa na vijana na uendelevu wake bado ni kikwazo kikubwa katika ukuaji wake katika kufikia malengo tarajiwa. Ingawa serikali imeweka mifumo mbalimbali yenye taarifa na takwimu zinazohusu shughuli mbalimbali ikiwemo masuala ya vijana, bado mifumo hiyo siyo unganifu. Kadhalika, usahihi wa baadhi ya taarifa na takwimu hauridhishi kutokana na changamoto katika ukusanyaji, uhakiki, uchambuzi na uhifadhi wake.

Katika kutatua changamoto zinazohusiana na uongozi na utawala kwa vijana, kuna umuhimu wa kuwa na mwongozo wa kisera unaohakikisha masuala ya uongozi na utawala yanajumuishwa katika mipango mbalimbali ya maendeleo ya vijana na kuhakikisha wanashirikishwa kikamilifu katika ngazi zote za maamuzi.

2.11. Masuala ya Vijana na Jinsia

Usawa wa kijinsia ni miongoni mwa vipengele muhimu katika maendeleo na uwezeshaji wa vijana. Suala la usawa wa kijinsia kwa vijana huleta uwiano ulio sawa wa ushiriki wa vijana wa kike na kiume katika mipango mbalimbali kwa lengo la kunufaika na fursa zilizopo bila upendeleo.

Kwa kutambua umuhimu wa usawa wa kijinsia kwa vijana, serikali imeandaa na kutekeleza sera, sheria, mikakati na miongozo mbalimbali inayoshughulikia masuala ya jinsia kwa vijana. Baadhi ya sera, sheria, mikakati na miongozo ni pamoja na Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Wanawake na Jinsia (2000); kuridhia na kutekeleza Mkataba wa Kutokomeza Aina Zote za Ubaguzi Dhidi ya Wanawake, na Mpango Kazi wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto 2017/18-2021/22.

Juhudi nyingine ni uanzishwaji wa madawati ya uratibu wa masuala ya jinsia katika Wizara, Idara na Wakala; na uanzishwaji wa Dawati la Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi nchini, pamoja na kutoa mafunzo ya kukabiliana na unyanyasaji kwa watoto na ukatili wa kijinsia. Kupitia utekelezaji wa mipango hiyo, uwiano wa wanawake katika nafasi za uongozi wa juu na wa kati umeongezeka kutoka 23.3% mwaka 2014 hadi 28.0% mwaka 2021. Aidha, umepunguza pengo la kijinsia katika majukumu ya kufanya maamuzi mahali pa kazi na kupungua kwa kiwango cha wasiojua kusoma na kuandika miongoni mwa wanawake kutoka 25.1% mwaka 2014 hadi 21.3% mwaka 2021 (ILFS, 2021).

Licha ya jitihada na mafanikio haya, bado changamoto ya usawa kijinsia kwa vijana imeendelea kuwepo katika maeneo mbalimbali. Kwa mfano, katika eneo la ajira, utafiti wa Nguvu Kazi, 2021 ulibaini kuwa, kiwango cha ukosefu wa ajira kwa wanawake kiliongezeka kutoka 12.6% mwaka 2006 hadi 12.7% mwaka 2021 wakati kwa wanaume kilipungua kutoka 10.7% mwaka 2006 hadi 5.8% mwaka 2021.

Aidha, uwiano wa wasio katika ajira wala elimu au mafunzo kwa vijana wa kike ni 22.9% ikilinganishwa na 10.8% kwa vijana wa kiume. Takwimu hizi zinaashiria kwamba, vijana wa kike wanakabiliwa zaidi na changamoto ya upatikanaji wa ajira ikilinganishwa na vijana wa kiume. Kwa upande wa elimu, utafiti wa Hali ya Kipato cha Kaya (HBS) 2017/18 unaonesha kuwa 22.5% ya wanawake walikuwa na uwezekano mkubwa wa kukosa elimu rasmi ikilinganishwa na 12.7% kwa wanaume.

Vilevile, Taarifa ya SIGI ya Mwaka 2022 ilibaini kuwa 8.1% ya vijana wa kike walifanyiwa ukatili wa kimwili, 16.3% ukatili wa kijinsia na 8.2% ukatili wakati wa ujauzito. Aidha, msichana mmoja kati ya watatu aliolewa akiwa na umri wa miaka 18 na mimba za utotoni ni 22% kwa wale wenye umri wa miaka 15 - 19. Ukosefu wa ulinzi na unyanyasaji wa kijinsia umekuwa na athari mbaya kwa vijana, hasa vijana wa kike, ambao wanajumuisha idadi kubwa ya waathiriwa wote.

Kadhalika, Taarifa ya SIGI, Tanzania ya Mwaka 2022 ilibaini kuwa, ndoa za utotoni ni tatizo kubwa kwa vijana wa kike, ambapo hali hiyo ipo juu katika baadhi ya mikoa na maeneo ya vijijini. Mathalani, mwaka 2021, 16% ya vijana wa kike wenye umri kati ya miaka 20 na 24 walikuwa wameolewa, kuachwa au kufiwa kabla ya umri wa miaka 18 ikilinganishwa na 2% ya vijana wa kiume wenye umri huo waliokuwa kwenye ndoa, kufiwa au kuachika kabla ya umri wa miaka 18. Ndoa za utotoni kwa vijana wa kike zinasababishwa na baadhi ya jamii kuona ni sahihi kwa mwanamke kuolewa kabla ya umri wa miaka 18 na uwepo wa mitazamo tofauti kuhusu umri unaofaa kwa vijana wa kike na kiume kuingia kwenye ndoa (Taarifa ya SIGI, Tanzania, 2022).

Katika kuhakikisha uwepo wa usawa wa kijinsia kwa vijana, upo umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera ambao utahakikisha ujumuishaji wa masuala ya jinsia katika afua zote za maendeleo ya vijana nchini ili kukabiliana na mila zote za kibaguzi hususani zinazohusu kukosekana kwa usawa wa kijinsia.

2.12. Usimamizi na Uhifadhi wa Mazingira

Vijana ni miongoni mwa rasilimali muhimu katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira nchini. Vilevile, vijana ni kundi lenye wajibu wa kuhakikisha mazingira yanatunzwa kwa manufaa ya kizazi cha sasa na kijacho.

Kwa kuzingatia umuhimu wa hifadhi ya mazingira, serikali imeweka mifumo mbalimbali ikiwemo sera, sheria, kanuni, mikakati na miongozo mbalimbali inayohimiza usimamizi na uhifadhi wa mazingira. Miongoni mwa mifumo hiyo ni pamoja na Sera ya Taifa ya Mazingira (2021); Sheria ya Usimamizi wa Mazingira, Sura ya 191; Mpango wa Kitaifa wa Kupambana na Kuenea kwa Hali ya Jangwa na Ukame (2014 – 2018); Mpango Kabambe wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira (2022 -2032); Mkakati wa Taifa wa Mabadiliko ya Tabianchi (2022 – 2026); Mkakati wa Kudhibiti Viumbe Vamizi (2019 -2029); Kanuni za Udhibiti na Usimamizi wa Taka Hatarishi (2019) na Mpango wa Kupunguza Uzalishaji wa Hewa ya Ukaa Kutokana

na Ukataji na Uharibifu wa Misitu (MKUHUMI) na Mpango Kazi wake. Aidha, kufuatia umuhimu huu, serikali imeungana na mataifa mengine kuadhimisha siku ya Kitaifa ya Mazingira na Kampeni mbalimbali zinazolenga kuhifadhi mazingira nchini.

Kutokana na utekelezaji wa sera, sheria, kanuni, mikakati na miongozo, matumizi ya kuni kama nishati kuu ya kupikia yamepungua kutoka 73.1% kwa kaya mwaka 2007 hadi 60.9% mwaka 2018 (HBS, 2017/18). Pia, serikali imeanzisha Mfuko wa Kuendeleza Misitu Tanzania chini ya Sheria ya Misitu Sura ya 323 kwa lengo la kukuza usimamizi na uhifadhi wa mazingira ambapo jumla ya miradi 514 ikiwemo ya vijana imenufaika na miti zaidi ya milioni mbili imepandwa. Mafanikio mengine ni kuongezeka kwa matumizi ya nishati mbadala ikijumuisha umeme, gesi na gesi asilia. Kwa mujibu wa HBS, 2017-18 matumizi ya gesi ya viwandani yalikuwa 3.2%, umeme 2.1%, mafuta ya taa 1.3% na nishati ya jua 1.1%. Vilevile, matumizi ya kuni kwa kupikia yalipungua kutoka 73.1% mwaka 2007 hadi 60.9% mwaka (HBS, 2017/18).

Pamoja na mafanikio hayo, vijana wameendelea kuchangia uharibifu wa mazingira katika jitihada za kujitafutia kipato. Miongoni mwa shughuli za vijana zinazochangia uharibifu wa mazingira ni pamoja na uchomaji mkaa, utengenezaji matofali na ukataji wa miti holela kwa ajili ya mbao na kuni. Kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2022 karibia asilimia 56 ya kaya zinatumia kuni na asilimia 25.9 zinatumia mkaa kama chanzo kikuu cha nishati ya kupikia. Vilevile Takwimu zinaonesha kuwa kasi ya uvunaji misitu nchini kwa miaka 10 iliyopita ni kati ya hekta 300,000 hadi 400,000 kwa mwaka.

Kuendelea kutumia kuni na mkaa kama vyanzo vikuu vya nishati ya kupikia kunasababisha uharibifu wa mazingira kwa kukata miti, kuharibu udongo na kutoa gesi ukaa ambavyo vina athari kwenye bioanwai, mabadiliko ya tabia nchi na uendelevu wa muda mrefu wa maliasili. Aidha, kuna hali ya kukosekana kwa uwiano kati ya kasi ya ukataji na upandaji miti nchini, na kwa kiasi kikubwa imechangia kutokea kwa athari kubwa za mabadiliko ya tabianchi.

Uharibifu wa mazingira ni suala linalopigwa vita na wadau wote wa mazingira duniani kwani licha ya kuharibu mazingira husababisha maafa na uharibifu wa miundombinu. Hivyo, kwa kuzingatia umuhimu na mchango wa vijana katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira, Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 utaweka mikakati kukuza na kuimarisha ushiriki wa vijana katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira nchini.

2.13. Vijana Wenye Ulemavu

Vijana wenye ulemavu ni kundi muhimu kwa maendeleo ya kijamii, kisiasa na kiuchumi. Kundi hili hujumuisha vijana wenye changamoto za kimwili, kiakili, na kihisia za muda mrefu ambazo zinapoingiliana na vikwazo vya kimitazamo, kimazingira na kitaasisi huwa vigumu kwao kushiriki kikamilifu na kwa ufanisi katika

shughuli za jamii sawasawa na wengine. Pia, ni kundi lenye mahitaji na changamoto maalum ikilinganishwa na vijana wasiokuwa na ulemavu. Hivyo, ni muhimu kutoa fursa kwa vijana wenye ulemavu kwa kuhakikisha ushiriki thabiti katika masuala ya kijamii, kiuchumi na kisiasa.

Serikali imeweka sera, sheria, mikakati na miongozo mbalimbali kukuza na kuimarisha utoaji wa huduma kwa vijana wenye ulemavu. Miongoni mwa sera, sheria, mikakati na miongozo ni pamoja na Mwongozo wa Kitaifa wa Utambuzi wa Mapema na Afua Stahiki kwa Watoto Wenye Ulemavu, Mwaka 2021; Sheria ya Watu Wenye Ulemavu Sura ya 183, Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura ya 410; Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290, Sera ya Huduma na Mandeleo kwa Watu Wenye Ulemavu ya Mwaka 2004, Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Watu Wenye Ulemavu, 2006, na Mkataba wa Marrakesh, 2013.

Kutokana na utekelezaji wa juhudi hizo, kiwango cha ajira kwa watu wenye ulemavu kimeongezeka kutoka 59.1% mwaka 2014 hadi 63.2% mwaka 2021 na ukosefu wa ajira umepungua kutoka 12.4% mwaka 2014 hadi 6.0% mwaka 2021 (ILFS, 2021). Vilevile, kuboreshwa kwa miundombinu katika majengo ya umma na ya binafsi na maeneo mengine ya utoaji huduma kwa umma (Tathmini ya Sera, 2007) na utengaji wa 10% kati ya 30% ya ununuzi wa umma kwa watu wenye ulemavu (NEEC, 2005 - 2015).

Mafanikio mengine ni pamoja na utoaji wa ujuzi na mafunzo ya ufundi kwa vijana wenye ulemavu kupitia programu ya kukuza ujuzi na vyuo vya ufundi stadi na marekebisho ambapo kwa wastani wanafunzi 1,000 hudahiliwa kwa mwaka (FYDP III) na vikundi zaidi ya 1,906 vya watu wenye ulemavu wakiwemo vijana vimepatiwa mikopo ya masharti nafuu (NEEC, 2019).

Aidha, uteuzi au ushirikishwaji wa vijana wenye ulemavu katika vyombo vya maamuzi umeongezeka (Tathmini ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007) na ushiriki wa vijana wenye ulemavu katika masuala ya uchaguzi kutokana na uwepo wa mazingira rafiki kama vile karatasi za kupigia kura zenye maandishi ya breli na maandishi yaliyokuzwa (NEC, Ripoti ya Uchaguzi, 2020).

Licha na juhudi zilizofanyika na mafanikio yaliyopatikana, idadi ya vijana wenye ulemavu waliofikiwa na programu za uwezeshaji kiuchumi ni ndogo ikilinganishwa na vijana wasiokuwa na ulemavu na kuwepo kwa mazingira yasiyokuwa rafiki katika baadhi ya maeneo ya mijini na vijijini.Hali hii imepelekea ushiriki hafifu kwa vijana wenye ulemavu katika shughuli za kila siku za kijamii, kisiasa na kiuchumi. Aidha, watu wenye ulemavu, hasa wanawake na vijana, wanawakilishwa katika vyombo vya maamuzi ndani na nje ya nchi kwa kiwango kidogo. Hali hii kwa kiasi kikubwa inapunguza uwezo wao wa kushiriki na kushawishi maamuzi yanayoathiri maisha yao.

Ili kukabiliana na changamoto hizo, kuna umuhimu wa kuwa na mwongozo mahsusi wa kisera kwa lengo la kuimarisha ushiriki na ushirikishwaji wa vijana wenye ulemavu katika masuala ya kijamii, kisiasa na kiuchumi na kuimarisha ujumuishaji wa masuala ya vijana wenye ulemavu katika sera za kisekta, mikakati, mipango, programu na miradi ya serikali na wadau wengine.

3.1. Dira

Kuwa na vijana wenye ujuzi, ubunifu, ufahamu na matumizi sahihi ya teknolojia, waliowezeshwa, waliolelewa vyema, wazalendo na wawajibikaji.

3.2. Dhima

Kuweka mfumo fanisi wa kitaasisi na kisheria ulioratibiwa vyema kwa maendeleo endelevu ya vijana kupitia uwezeshaji wa kijamii, kisiasa na kiuchumi; ujuzi husika; matumizi bora ya rasilimali za taifa na kukuza ushiriki katika fursa za kitaifa, kikanda na kimataifa.

3.3. Malengo

3.3.1. Lengo Kuu

Kutoa mwongozo kwa wadau wa maendeleo ya vijana katika uwezeshaji na ushiriki wa vijana kwenye shughuli za kijamii, kisiasa na kiuchumi.

3.3.2. Malengo Mahsusi

Malengo mahsusi ya mkakati wa utekelezaji ni:

(a) Kukuza elimu na ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira;
(b) Kukuza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana ili kuibua na kuendeleza vipaji vyao;
(c) Kuimarisha ujuzi wa kidijitali, ufikivu na upatikanaji wa bidhaa na huduma za kidijitali zinazohitajika kwa vijana kwa gharama nafuu;
(d) Kukuza fursa za kujiajiri au kuajiriwa kwa vijana;
(e) Kukuza ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi;
(f) Kukuza uzalendo, utaifa na kujitolea kwa vijana;
(g) Kuwa na kijana mwenye afya bora;
(h) Kukuza tamaduni na maadili mema kwa malezi na makuzi bora ya vijana;
(i) Kukuza taaluma ya maendeleo ya vijana;
(j) Kuimarisha ushiriki wa vijana katika uongozi na vyombo vya maamuzi;
(k) Kuhakikisha uwepo wa uwiano wa kijinsia kwa vijana;
(l) Kuhakikisha ushiriki wenye tija kwa vijana katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira; na
(m) Kuimarisha ujumuishwaji wa masuala ya vijana wenye ulemavu katika mipango na programu za kijamii, kisiasa na kiuchumi.

4.1. Malengo, Mikakati na Shabaha

4.1.1. Elimu na Ujuzi kwa Vijana

4.1.1.1. Maelezo

Elimu bora inajumuisha maarifa na ujuzi unaoendana na mahitaji ya shughuli za kijamii, kisiasa na kiuchumi. Elimu na ujuzi husika kwa vijana huongeza tija katika uzalishaji na utoaji wa huduma mbalimbali kwa jamii. Pamoja na umuhimu wa elimu na ujuzi, vijana wengi bado wanakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo kuwa na ujuzi usioendana na mahitaji ya soko la ajira; kutopenda kujisomea na kutafuta maarifa mapya; idadi ndogo ya vijana waliofikiwa na programu za kukuza ujuzi na uwepo wa fursa za mafunzo ya ufundi stadi zisizotosheleza mahitaji.

4.1.1.2. Lengo

Kukuza elimu na ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira kwa vijana.

4.1.1.3. Mikakati

(a) Utoaji wa elimu, mafunzo ya ufundi stadi, ujasiriamali na programu za uanagenzi kwa kuzingatia mahitaji ya sasa;
(b) Kuimarisha programu mbalimbali zinazolenga kukuza ujasiriamali, ujuzi na umahiri kwa vijana ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira;
(c) Kukuza utamaduni wa kujifunza na kujisomea miongoni mwa vijana ili kuwawezesha kupata maarifa na ujuzi mpya unaojitokeza ulimwenguni; na
(d) Kuanzisha na kuimarisha taasisi za mafunzo ya ufundi stadi ili kupanua fursa kwa vijana kupata ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira.

4.1.1.4. Shabaha

(a) Programu za elimu, mafunzo ya ufundi stadi, ujasiriamali na uanagenzi zinazozingatia mahitaji ya sasa zinatolewa kwa vijana ifikapo 2034;
(b) Programu zinazolenga kukuza ujasiriamali, ujuzi na umahiri kwa vijana ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira zinaimarishwa na kutolewa ifikapo 2034;
(c) Programu zinazokuza utamaduni wa kujifunza na kujisomea miongoni mwa vijana zinaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034; na
(d) Taasisi za mafunzo ya ufundi stadi zinaanzishwa na kuimarishwa ili kupanua fursa kwa vijana kupata ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira ifikapo 2034.

4.1.2. Uvumbuzi na Ubunifu kwa Vijana

4.1.2.1. Maelezo

Uvumbuzi na ubunifu ni miongoni mwa vichocheo muhimu vya maendeleo ya vijana na uchumi kwa maendeleo endelevu ya nchi. Licha ya umuhimu huu, kumekuwapo

na changamoto zinazoathiri ushiriki na ushirikishwaji wa vijana katika uvumbuzi na ubunifu zikiwemo uhaba wa miundombinu na fursa za uendelezaji wa masuala ya uvumbuzi na ubunifu kwa vijana; ushiriki mdogo wa vijana katika mfumo wa uvumbuzi na ubunifu na ukosefu wa ujuzi wa kutosha na rasilimali zisizotosheleza mitaji kwa wavumbuzi na wabunifu. Changamoto nyingine ni vijana kuwa mbali na taasisi za utafiti na maendeleo na matumizi madogo ya sayansi na teknolojia katika mfumo wa ubunifu wa msingi.

4.1.2.2. Lengo
Kukuza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana ili kuibua na kuendeleza vipaji.

4.1.2.3. Mikakati
(a) Kukuza utekelezaji wa Mwongozo wa Kutambua na Kuendeleza Ugunduzi, Ubunifu na Maarifa Asilia (2018) ili kutambua na kuendeleza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana;
(b) Kuimarisha mifumo inayowezesha ufadhili wa uvumbuzi na ubunifu mpya wa vijana;
(c) Kuandaa na kuimarisha mifumo ya utambuzi na uendelezaji wa uvumbuzi, ubunifu na maarifa asilia kwa vijana;
(d) Kuhamasisha vijana kuhusu thamani ya vipaji na uendelezaji wa vipaji hivyo kibiashara;
(e) Kuimarisha hataza na hakimiliki dhihini kwa wavumbuzi na wabunifu vijana;
(f) Kuanzisha na kutekeleza mifumo ya biashara ya mifano ambayo itakuwa ni vyanzo muhimu vya kuchochea uvumbuzi na ubunifu kwa vijana; na
(g) Kuanzisha na kutekeleza programu zitakazowawezesha vijana kuvumbua na kuibua vipaji katika fursa zilizopo kwenye sekta mbalimbali.

4.1.2.4. Shabaha
(a) Mwongozo wa Kutambua na Kuendeleza Ugunduzi, Ubunifu na Maarifa Asilia (2018) ili kutambua na kuendeleza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana unatekelezwa ifikapo 2034;
(b) Mifumo inayowezesha ufadhili wa uvumbuzi na ubunifu mpya wa vijana inaimarishwa ifikapo 2034;
(c) Vijana kuwa na uelewa kuhusu thamani ya vipaji na uendelezaji wa vipaji kibiashara ifikapo 2034;
(d) Uwepo wa ufahamu wa kutosha kuhusu hataza na hakimiliki dhihini kwa wavumbuzi na wabunifu vijana ifikapo 2034;
(e) Mifumo ya utambuzi na uendelezaji wa uvumbuzi, ubunifu na maarifa asilia kwa vijana inaimarishwa ifikapo 2034;
(f) Mifumo ya biashara ya mifano yenye vyanzo muhimu vya kuchochea uvumbuzi na ubunifu kwa vijana inaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034; na
(g) Programu zitakazowawezesha vijana kuvumbua na kuibua vipaji katika fursa zilizopo kwenye sekta mbalimbali kuanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.

4.1.3. Vijana na Mapinduzi ya Kidijitali

4.1.3.1. Maelezo

Mapinduzi ya kidijitali kwa kiwango kikubwa yamebadilisha maisha ya kijana kutokana na matumizi ya intaneti na mifumo ya upatikanaji wa huduma hizo kama vile kompyuta mpakato, vishikwambi na simu janja, pamoja na majukwaa ya mitandao ya kijamii na programu za kutuma ujumbe, zimekuwa muhimu kwa maisha ya vijana. Licha ya umuhimu huo, imebainika vijana wengi kutoandaliwa vyema kutumia fursa au kunufaika na mapinduzi ya kidijitali; matumizi yasiyo ya kimaadili ya teknolojia ya habari na mawasiliano na mitandao ya kijamii na ushiriki hafifu wa vijana katika uchumi wa kidijitali hasa katika maeneo ya vijijini.

4.1.3.2. Lengo

Kuimarisha ujuzi wa kidijitali, ufikivu na upatikanaji wa bidhaa na huduma za kidijitali zinazohitajika kwa vijana kwa gharama nafuu.

4.1.3.3. Mikakati

(a) Kubuni na kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa huduma za intaneti na mtandao wa uhakika na kwa bei nafuu kwa vijana, hususan walio katika mazingira magumu ya kufikiwa na huduma hizo;

(b) Kukuza utoaji wa ujuzi wa kidijitali, ujuzi tepe na ujasiriamali katika mifumo rasmi ya elimu; na

(c) Kuimarisha mifumo ya kitaasisi na kisheria ili kuwalinda vijana dhidi ya matumizi yasiyo ya kimaadili na madhara ya TEHAMA.

4.1.3.4. Shabaha

(a) Utaratibu unaowezesha upatikanaji, uunganisho wa mtandao unaotegemewa na wa bei nafuu kwa vijana wote ifikapo 2034;

(b) Ujuzi wa kidijitali, ujuzi tepe na ujasiriamali kujumuishwa na kutolewa katika mifumo rasmi ya elimu ifikapo 2034; na

(c) Hatua za kulinda vijana dhidi ya matumizi yasiyo ya kimaadili, unyanyasaji na athari hasi za TEHAMA zilizoimarishwa ifikapo 2034.

4.1.4. Ajira kwa Vijana

4.1.4.1. Maelezo

Ajira ni nyenzo muhimu kwa maendeleo ya mtu binafsi, jamii na taifa kwa ujumla. Pamoja na umuhimu wa ajira, vijana wengi wameendelea kukabiliwa na changamoto ya ukosefu wa ajira. Changamoto ya ukosefu wa ajira ni kubwa kwa vijana wa kike kuliko wa kiume. Aidha, ukosefu wa ajira ni mkubwa katika maeneo ya mijini ikilinganishwa na vijijini.

4.1.4.2. Lengo
Kukuza fursa za kujiajiri au kuajiriwa kwa vijana

4.1.4.3. Mikakati
(a) Kuimarisha miundombinu muhimu ya kiuchumi kwa ajili ya maendeleo ya biashara na uwekezaji ili kuzalisha fursa nyingi za ajira;
(b) Kukuza utekelezaji wa sera na afua zinazochochea uzalishaji wa fursa za ajira;
(c) Kuwezesha upatikanaji wa mitaji na huduma za kujenga uwezo kwa vijana kwa ajili ya kuanzisha na kuendeleza biashara;
(d) Kuanzisha na kuimarisha programu, mipango na miradi ya uwezeshaji kiuchumi zinazotoa upendeleo maalum kwa vijana;
(e) Kuimarisha utekelezaji wa programu za ukuzaji ujuzi, ujasiriamali, uanagenzi na uanzishaji na uendelezaji wa biashara kwa vijana; na
(f) Kuanzisha na kutekeleza mifumo ya utoaji motisha kwa waajiri wanaozalisha fursa nyingi za ajira za vijana.

4.1.4.4. Shabaha
(a) Miundombinu muhimu ya kiuchumi kwa ajili ya maendeleo ya biashara na uwekezaji ili kuzalisha fursa za ajira inaimarishwa ifikapo 2034;
(b) Sera na afua zinazochochea uzalishaji wa ajira kwa vijana zinakuzwa ifikapo 2034;
(c) Uwepo wa mitaji na huduma za kujenga uwezo kwa ajili ya kuanzisha na kuendeleza biashara ifikapo 2034.
(d) Programu, mipango na miradi ya uwezeshaji kiuchumi zinazotoa upendeleo maalum kwa vijana inaanzishwa na kuimarishwa ifikapo 2034;
(e) Programu za ukuzaji ujuzi, ujasiriamali, uanagenzi na uanzishaji na uendelezaji wa biashara kwa vijana zinaanzishwa na kuendelezwa ifikapo 2034; na
(f) Mifumo ya utoaji motisha kwa waajiri wanaozalisha fursa nyingi za ajira kwa vijana inaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.

4.1.5. Ushiriki wa Vijana katika Sekta za Kijamii na Kiuchumi

4.1.5.1. Maelezo
Ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi unahusisha uwezo wa vijana kumiliki, kuongoza, kusimamia na kuendesha shughuli mbalimbali za maendeleo. Pamoja na umuhimu huo, vijana wameendelea kukabiliwa na mifumo duni na fursa chache za upatikanaji wa mitaji, masoko na huduma za ushauri; idadi kubwa ya vijana kujihusisha na shughuli za kiuchumi na kumiliki rasilimali nje ya mfumo rasmi na kukosekana kwa mfumo wenye ufanisi wa kutambua mchango wa vijana wanaoishi nje ya nchi.

4.1.5.2. Lengo
Kukuza ushiriki wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi.

4.1.5.3. Mikakati
(a) Kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa mitaji, masoko, huduma za kinga ya jamii na ushauri kwa vijana ndani na nje ya nchi;
(b) Kuhakikisha vijana wanajengewa uwezo wa kumiliki, kusimamia, kuweka akiba, na uendeshaji wa biashara kwenye sekta muhimu za kijamii na kiuchumi;
(c) Kuweka mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana;
(d) Kuboresha mifumo ya urasimishaji wa shughuli za vijana zilizoko kwenye sekta isiyo rasmi kwa manufaa ya taifa; na
(e) Kukuza ushiriki wa vijana katika sekta muhimu za kijamii na kiuchumi ikiwemo kilimo, utamaduni, Sanaa na michezo.

4.1.5.4. Shabaha
(a) Uwepo wa mifumo itakayowezesha upatikanaji wa mitaji, masoko, huduma za kinga ya jamii na ushauri kwa vijana ndani na nje ya nchi ifikapo 2034;
(b) Programu za kuwajengea uwezo vijana kumiliki, kusimamia, kuweka akiba, na kuendesha biashara kwenye sekta muhimu za kijamii na kiuchumi zinaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034;
(c) Mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana yanawekwa ifikapo 2034;
(d) Uwepo wa mifumo ya urasimishaji wa shughuli za vijana zilizoko kwenye sekta isiyo rasmi ifikapo 2034; na
(e) Kukua kwa ushiriki wa vijana katika sekta muhimu za kijamii na kiuchumi michezo ifikapo 2034.

4.1.6. Uzalendo, Kujitolea, na Utaifa

4.1.6.1. Maelezo
kukuza umoja, mshikamano, amani, usalama na utulivu wa kisiasa na kiuchumi nchini. Pamoja na umuhimu wa hazina hiyo, hali ya uzalendo na utaifa kwa vijana wengi imeendelea kushuka kutokana na mifumo iliyokuwa inatumika kupandikiza sifa hizi kutofanya kazi ipasavyo. Hali hii imesababisha kuwa na vijana wengi wasio wazalendo na kuzorota kwa maadili, hivyo kusababisha kuongezeka kwa uhalifu, uharibifu wa mali na uvunjifu wa amani na ukosefu wa usalama wa mali na raia. Kadhalika, vijana wanakabiliwa na tabia ya kukosa moyo wa kujitolea katika shughuli za ujenzi wa taifa na masuala mbalimbali ya huduma za jamii na shughuli za uokoaji wakati wa maafa ya kitaifa, ajali na dharura.

Aidha, kukosekana kwa mkakati wa kitaifa wa kujitolea, kumeleta changamoto katika kuratibu na kukuza kujitolea.

4.1.6.2. Lengo
Kukuza uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana.

4.1.6.3. Mikakati
(a) Kuimarisha mifumo ya kupandikiza na kuchochea uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana;
(b) Kufungamanisha masuala ya amani na usalama katika programu zote za vijana zinazohusiana na masuala ya kisiasa, kijamii na kiuchumi;
(c) Kuandaa na kutekeleza programu zitakazowawezesha vijana kushiriki kikamilifu katika shughuli za hiari na za kijamii; na
(d) Kuanzisha na kutekeleza mifumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama.

4.1.6.4. Shabaha
(a) Mifumo ya kupandikiza na kuchochea uzalendo, kujitolea na utaifa miongoni mwa vijana inaimarishwa ifikapo 2034;
(b) Masuala ya amani na usalama yanafungamanishwa katika programu zote za vijana zinazohusu masuala ya kisiasa, kijamii na kiuchumi ifikapo 2034;
(c) Programu zinazowezesha vijana kushiriki kikamilifu katika shughuli za hiari na kijamii zinaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034; na
(d) Mfumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama inaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.

4.1.7. Afya na Lishe

4.1.7.1. Maelezo
Afya na lishe ni masuala ya msingi na mtambuka ambayo yana mchango mkubwa katika ustawi wa vijana na kuwawezesha kushiriki katika shughuli za kiuchumi, kisiasa na kijamii. Pamoja na umuhimu huo, vijana wengi wanakabiliwa na changamoto mbalimbali za kiafya ikiwemo mimba za utotoni, afya ya uzazi, VVU na UKIMWI na matumizi ya dawa za kulevya. Changamoto nyingine ni kuibuka kwa magonjwa yasiyoambukiza, lishe duni na afya ya akili, hali inayosababisha udumavu kwa vijana na kuathiri mfumo wa afya ya uzazi na kupelekea kushindwa kushiriki kikamilifu katika shughuli za uzalishaji.

4.1.7.2. Lengo
Kuwa na kijana mwenye afya bora.

4.1.7.3. Mikakati
(a) Kuimarisha upatikanaji wa huduma rafiki za afya ikiwemo afya ya uzazi kwa vijana;
(b) Kuimarisha mifumo ya kudhibiti matumizi ya dawa za kulevya, VVU na UKIMWI, na mimba za utotoni;

(c) Kuandaa na kutekeleza programu zinazoimarisha afya ya akili na huduma za kisaikolojia kwa vijana;
(d) Kuimarisha na kutekeleza programu za kuzuia, kudhibiti, utambuzi wa mapema na matibabu ya magonjwa yasiyoambukiza miongoni mwa vijana; na
(e) Kuhimiza vijana kushiriki kikamilifu katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye lishe ili kudhibiti upungufu wa virutubisho muhimu mwilini.

4.1.7.4. Shabaha
(a) Uwepo wa huduma rafiki za afya ikiwemo afya ya uzazi kwa vijana ifikapo 2034;
(b) Mifumo ya kudhibiti matumizi ya dawa za kulevya, VVU na UKIMWI, na mimba za utotoni iliyoimarishwa ifikapo 2034;
(c) Programu zinazoimarisha afya ya akili na huduma za kisaikolojia kwa vijana zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034;
(d) Programu za kuzuia, kudhibiti, utambuzi wa mapema na matibabu ya magonjwa yasiyoambukiza miongoni mwa vijana zilizoimarishwa na kutekelezwa ifikapo 2034; na
(e) Uwepo wa programu zinazohimiza vijana kushiriki kikamilifu katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye lishe ifikapo mwaka 2034.

4.1.8. Malezi na Makuzi kwa Vijana

4.1.8.1. Maelezo
Maadili na tabia njema ni muhimu kwa vijana, jamii na taifa. Malezi sahihi ya ujana kutoka kwa familia na jamii husaidia kukuza uelewa, uaminifu, kujitegemea, ushirikiano na kujiamini. Pamoja na umuhimu wa maadili na tabia njema, baadhi ya vijana wamekuwa na tabia na vitendo vinavyoashiria ukosefu wa maadili kama vile ubakaji, unyanyasaji wa kingono, wizi, na matumizi ya dawa za kulevya. Vilevile, vijana wanakabiliwa na changamoto ya kushiriki kwenye vitendo vinavyoshusha utu wao na kupuuzwa kwa njia za asili za kufundisha na kusambaza maadili mema kwa vijana ikiwemo jando na unyago ambavyo vimechangia kuwepo kwa mmomonyoko wa maadili kwa vijana kwa sababu ya kuiga maisha, mitindo, mila na desturi zisizofaa.

4.1.8.2. Lengo
Kukuza tamaduni bora na maadili mema kwa malezi na makuzi imara ya vijana.

4.1.8.3. Mikakati
(a) Kuimarisha programu za elimu ya maisha ya familia, stadi za maisha na mafundisho ya kidini yenye maadili kwa ajili ya mabadiliko chanya ya tabia kwa vijana;
(b) Kuimarisha familia na jamii kama misingi ya malezi na makuzi bora kwa vijana;
(c) Kuweka mazingira wezeshi kwa wadau wa masuala ya maendeleo ya vijana kushiriki katika utoaji wa huduma za malezi na makuzi bora kwa vijana; na

(d) Kuimarisha mifumo inayotumika kusambaza maadili mema kwa vijana;

4.1.8.4. Shabaha

(a) Uwepo wa programu za elimu ya maisha ya familia, stadi za maisha na mafundisho ya kidini yenye maadili kwa ajili ya mabadiliko chanya ya tabia miongoni mwa vijana zilizoimairshwa na kutekelezwa ifikapo 2034;

(b) Kuwa na familia zilizoimarika kama msingi wa malezi na makuzi bora kwa vijana ifikapo 2034;

(c) Uwepo wa mazingira wezeshi kwa wadau wa masuala ya maendeleo ya vijana kushiriki katika malezi bora ya vijana ifikapo 2034; na

(d) Uwepo wa mifumo inayotumika kutoa maadili mema kwa vijana iliyoimarika ifikapo 2034.

4.1.9. Taaluma ya Maendeleo ya Vijana

4.1.9.1. Maelezo

Taaluma ya maendeleo ya vijana inahusisha ujuzi na uwezo wa kuwashirikisha vijana ili kuwawezesha kujiamini, kuwa na mahusiano mema na jamii, kujishughulisha katika masuala ya kiuchumi na uzalishaji mali, kupevuka kiakili na kuwa na maadili mema. Pamoja na umuhimu wa taaluma ya maendeleo ya vijana, hakuna mfumo wa kisheria au kikanuni unaoweka viwango vya maadili na vigezo vya umahiri vya kuzingatiwa kwa watoa huduma za maendeleo ya vijana mahiri.

4.1.9.2. Lengo

Kukuza taaluma ya maendeleo ya vijana.

4.1.9.3. Mikakati

(a) Kuanzisha na kuendeleza taaluma ya maendeleo ya vijana katika mifumo rasmi ya elimu na mafunzo ili kuzalisha kada ya maafisa vijana wenye ujuzi na umahiri;

(b) Kuweka mfumo wa kisheria na kikanuni unaoweka viwango vya maadili na vigezo vya kuzingatiwa na watoa huduma za maendeleo ya vijana nchini; na

(c) Kuimarisha usimamizi, uratibu na utekelezaji wa huduma za maendeleo ya vijana.

4.1.9.4. Shabaha

(a) Taaluma ya maendeleo ya vijana inaanzishwa na kuendelezwa katika mifumo rasmi ya elimu na mafunzo ili kuzalisha kada ya maafisa vijana wenye ujuzi na umahiri ifikapo 2034;

(b) Uwepo wa sheria na kanuni unaoweka viwango vya maadili na vigezo vya kuzingatiwa na watoa huduma za maendeleo ya vijana nchini ifikapo 2034; na

(c) Uwepo wa usimamizi, uratibu na utekelezaji wa huduma za maendeleo ya vijana ulioimarishwa ifikapo 2034.

4.1.10. Uongozi na Utawala

4.1.10.1. Maelezo
Uongozi na utawala ni miongoni mwa misingi na nyenzo muhimu katika maendeleo na uwezeshaji wa vijana. Pamoja na umuhimu huo, ushiriki wa vijana katika masuala ya uongozi na utawala hususani katika ngazi za maamuzi ndani na nje ya nchi si wa kuridhisha. Hali hii inatokana na uwepo wa mifumo dhaifu katika kuwaandaa vijana kushika nafasi za uongozi na kushiriki kwenye vyombo mbalimbali vya maamuzi.

4.1.10.2. Lengo
Kuimarisha ushiriki wa vijana katika uongozi na utawala kwenye vyombo vya maamuzi.

4.1.10.3. Mikakati
(a) Kutekeleza na kuimarisha programu zinazochochea kanuni za utawala bora kwa vijana;
(b) Kuandaa na kutekeleza mwongozo wa utambuzi na kujenga uwezo kwa viongozi vijana;
(c) Kukuza mifumo inayotoa upendeleo ili kuongeza ushiriki wa vijana katika siasa, uongozi na vyombo mbalimbali vya maamuzi kitaifa na kimataifa;
(d) Kuweka mazingira yatakayowezesha mtandao wa mashirika ya Vijana na asasi za kiraia kushiriki katika kubuni, kupanga, kutekeleza na ufuatiliaji wa mipango ya maendeleo ya vijana;
(e) Ujumuishwaji wa masuala ya maendeleo ya vijana katika mipango na programu mbalimbali za kisekta; na
(f) Kuimarisha mfumo wa uratibu wa shughuli za maendeleo ya vijana katika sekta binafsi na taasisi mbalimbali nchini.

4.1.10.4. Shabaha
(a) Uwepo wa programu zinazochochea maadili na kanuni za utawala bora kwa vijana ifikapo 2034;
(b) Mwogozo wa utambuzi na kujenga uwezo wa viongozi vijana kuandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034;
(c) Uwepo wa mifumo ambayo inatoa upendeleo kwa vijana kushiriki katika siasa, uongozi na vyombo mbalimbali vya maamuzi kitaifa na kimataifa; ifikapo 2034;
(d) Uwepo wa miongozo inayowezesha mtandao wa mashirika ya vijana na asasi za kiraia kushiriki katika kubuni, kupanga, kutekeleza na kufuatilia mipango ya maendeleo ya vijana ifikapo 2034;
(e) Uwepo wa mipango na programu za kisekta zilizojumuisha masuala ya maendleo ya vijana ifikapo 2034; na
(f) Uwepo wa mfumo wa uratibu wa shughuli za maendeleo ya vijana katika sekta binafsi na taasisi mbalimbali nchini ulioimarishwa ifikapo 2034.

4.1.11. Vijana na Masuala ya Jinsia

4.1.11.1. Maelezo

Usawa wa kijinsia ni miongoni mwa vipengele muhimu katika maendeleo na uwezeshaji wa vijana. Pamoja na umuhimu wa usawa kwa vijana, bado changamoto ya usawa wa kijinsia kwa vijana imeendelea kuwepo katika maeneo mbalimbali. vijana wa kike wanakabiliwa zaidi na changamoto ya kufanyiwa ukatili wa kijinsia na hatari ya ndoa za utotoni kuliko wa kiume. Vilevile, wanakabiliwa na changamoto katika kumiliki ardhi na ufikivu wa mifumo ya kifedha, hali inayochangia kuendelea kuwepo kwa changamoto ya usawa wa kijinsia.

4.1.11.2. Lengo

Kuhakikisha uwepo wa usawa wa kijinsia kwa vijana.

4.1.11.3. Mikakati

(a) Kuimarisha mifumo inayohakikisha ushiriki sawa kwa vijana wa kike na kiume katika shughuli za kisiasa, kijamii na kiuchumi; na

(b) Kudhibiti aina zote za ubaguzi, unyanyasaji na ukatili wa kijinsia kwa vijana;

4.1.11.4. Shabaha

(a) Programu za kuelimisha umma na vijana kuhusu umuhimu wa usawa wa kijinsia kwa maendeleo ya vijana zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034; na

(b) Kupungua kwa vitendo vya ubaguzi, ukatili na unyanyasaji wa kijinsia ifikapo 2034.

4.1.12. Usimamizi na Uhifadhi wa Mazingira

4.1.12.1. Maelezo

Vijana ni miongoni mwa rasilimali muhimu katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira nchini. Pamoja na umuhimu huo, vijana wameendelea kuchangia uharibifu wa mazingira katika jitihada za kujitafutia kipato. Changamoto nyingine ni uelewa mdogo miongoni mwa vijana kuhusu umuhimu wa mazingira, mabadiliko ya tabianchi na fursa zinazotokana na uchumi wa buluu; na masuala ya mazingira kutojumuishwa ipasavyo katika programu za maendeleo ya vijana.

4.1.12.2. Lengo

Kuhakikisha ushiriki wa vijana wenye tija katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira.

4.1.12.3. Mikakati

Kuandaa na kutekeleza programu zinazowezesha ushiriki wa vijana katika maendeleo, usimamizi na uhifadhi wa mazingira.

4.1.12.4. Shabaha
Uwepo wa programu zinazowezesha vijana kushiriki katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.

4.1.13. Vijana Wenye Ulemavu

4.1.13.1. Maelezo
Vijana wenye ulemavu wana haki ya kupata fursa za kijamii, kisiasa na kiuchumi kama ilivyoainishwa katika sera, sheria, mikataba na itifaki zinazohusu watu wenye ulemavu. Hata hivyo, idadi ya vijana wenye ulemavu waliofikiwa na programu za uwezeshaji kijamii, kisiasa na kiuchumi ni ndogo ikilinganishwa na vijana wasio na ulemavu. Changamoto nyingine ni kuendelea kuwepo kwa mazingira yasiyo rafiki katika baadhi ya maeneo ya mijini na vijijini, hali inayopelekea ushiriki hafifu wa vijana wenye ulemavu katika shughuli za kila siku za kijamii, kisiasa na kiuchumi.

4.1.13.2. Lengo
Kuimarisha ujumuishwaji wa masuala ya vijana wenye ulemavu katika mipango na programu za kijamii, kisiasa na kiuchumi.

4.1.13.3. Mikakati
(a) Kuongeza ushiriki na ushirikishwaji wa Vijana wenye ulemavu katika kupanga, kutekeleza na kufuatilia matokeo ya mipango na programu;
(b) Kuendeleza, kueneza na kufuatilia utekelezaji wa viwango na miongozo ya ufikivu kwa vijana wenye ulemavu; na
(c) Kuhakikisha taasisi za serikali na sekta binafsi zinajumuisha masuala ya vijana wenye ulemavu katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi husika.

4.1.13.4. Shabaha
(a) Kuongezeka kwa ushiriki na ushirikishwaji wa vijana wenye ulemavu katika kubuni, kutekeleza, kufuatilia na kutathmini sera, mipango na mikakati iliyoimarishwa ifikapo 2034;
(b) Vijana wenye ulemavu, sawa na watu wengine wanafika kwenye mazingira yaliyosanifiwa, mfumo wa usafiri, habari na mawasiliano ikiwa ni pamoja na mifumo na teknolojia ya habari, vifaa na huduma nyinginezo zilizo wazi na zitolewazo kwa umma mijini na vijijini ifikapo 2034; na
(c) Uwepo wa sera, mikakati, mipango, programu na miradi iliyojumuisha masuala ya vijana wenye ulemavu ifikapo 2034.

4.2. Mahitaji ya Rasilimali Fedha
Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 unakadiriwa kugharimu kiasi cha shilingi **2,892,278,000,000.00** kwa kipindi cha miaka kumi (2024 - 2034). Kiasi hiki kinatarajiwa kutoka serikalini na wadau wengine muhimu wa maendeleo ya vijana. Makadirio ya kina kwa kila

mkakati yameainishwa katika Bango Kitita la Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 (**Kiambatisho A**).

4.3. Muda wa Utekelezaji

Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 utatekelezwa kwa kipindi cha miaka kumi kuanzia 2024 - 2034. Aidha, mkakati huu utafanyiwa mapitio baada ya miaka mitano na mwaka wa mwisho wa utekelezaji.

5.1. Mfumo wa Kitaasisi

Utekelezaji wa Mkakati wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024utafanyika kwa kushirikisha wadau mbalimbali kutokana na ukweli kwamba masuala ya maendeleo ya vijana ni mtambuka. Wahusika muhimu katika utekelezaji wa sera hii ni pamoja na Wizara Yenye Dhamana ya Maendeleo ya Vijana, Wizara za Kisekta, Idara na Wakala za Serikali, Sekretarieti za Mikoa, Mamlaka za Serikali za Mitaa, Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya. Wadau wengine ni pamoja na Wazazi na Walezi, Vijana, Baraza la Vijana, Taasisi za Dini, Washirika wa Maendeleo, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Sekta Binafsi, Asasi za Kiraia na vyombo vya habari.

5.2. Uratibu wa Utekelezaji wa Mkakati

Mafanikio ya utekelezaji wa Mkakati wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024yanategemea uratibu madhubuti wa wadau wote wanaohusika katika maendeleo ya vijana nchini. Kwa kuwa utekelezaji wa mkakati huu unahusisha wigo mpana wa wadau, uratibu wake utahusisha wizara, sekta binafsi, washirika wa maendeleo, wakala na wadau wengine ikiwemo mashirika yasiyo ya kiserikali. Katika kufanikisha uratibu miongoni mwa wadau, serikali imeandaa na kuweka mifumo ya uratibu itakayoshirikisha wadau wote. Mifumo hiyo ni pamoja na Kamati ya Wataalam ya Kitaifa ya Maendeleo ya Vijana na Kikosi Kazi cha Wataalam wa Masuala ya Maendeleo ya Vijana. Ufafanuzi wa majukumu na wajumbe wa mifumo hiyo ni kama ifuatavyo;

5.2.1. Kamati ya Wataalam ya Kitaifa ya Maendeleo ya Vijana

Kamati ya Wataalam ya Kitaifa ya Maendeleo ya Vijana itaundwa na itakuwa chini ya Uenyekiti wa Mkurugenzi wa Sera na Mipango na Katibu wake atakuwa Mkurugenzi wa Maendeleo ya Vijana kutoka Wizara yenye Dhamana ya Maendeleo ya Vijana, mtawalia. Wajumbe wa kamati watakuwa wakurugenzi wa sera na mipango kutoka wizara, idara na wakala, pamoja na wawakilishi kutoka asasi za kiraia na wadau wa maendeleo. Aidha, miongoni mwa majukumu yake ya msingi ni majadiliano na uidhinishaji wa mipango kazi na taarifa za ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024.

5.2.2. Kikosi Kazi cha Wataalam wa Masuala ya Maendeleo ya Vijana

Kikosi Kazi cha Wataalam wa Masuala ya Maendeleo ya Vijana kitaundwa na kitakuwa chini ya Uenyekiti wa Mkurugenzi anayehusika na Maendeleo ya Vijana. Wajumbe wa kikosi kazi watakuwa maafisa waandamizi watakaoteuliwa kuratibu masuala ya maendeleo ya vijana kutoka wizara, idara na wakala, pamoja na wawakilishi kutoka asasi za kiraia na wadau wa maendeleo. Miongoni mwa majukumu ya kikosi kazi yatakuwa ni kuchambua, kujadili na kuwasilisha taarifa za maendeleo kuhusu hatua zilizofikiwa za utekelezaji wa afua za Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024. Aidha, kikosi kazi kitakuwa kinakutana kila robo mwaka.

5.3. Mgawanyo wa Majukumu ya Wadau

5.3.1. Wizara

5.3.1.1. Wizara Yenye Dhamana na Maendeleo ya Vijana
Wizara hii itasimamia na kuwezesha utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024. Majukumu mahsusi yatakuwa ni kuratibu na kusimamia utekelezaji wa sera na mipango ya maendeleo ya vijana nchini; kuishauri serikali kuhusu namna bora ya kuboresha mipango na mikakati kwa maendeleo ya vijana; kutambua na kukuza fursa za uwezeshaji vijana kisiasa na kiuchumi. Majukumu mengine yatakuwa kufanya mapitio ya sera, sheria na miongozo inayohusu maendeleo ya vijana na kuwezesha ujumuishaji wa masuala ya maendeleo ya vijana katika sekta zote.

5.3.1.2. Wizara Yenye Dhamana ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
Wizara hii itaratibu utekelezaji wa sera katika tawala za mikoa na serikali za mitaa; kujumuishwa kwa utekelezaji wa sera katika mipango, mikakati na miongozo ya tawala za mikoa na serikali za mitaa. Pia itakuwa kiungo kati ya sekretarieti za mikoa na wizara yenye dhamana na maendeleo ya vijana kuhusu utekelezaji wa sera ya maendeleo ya vijana.

5.3.1.3. Wizara Yenye Dhamana ya Masuala Fedha
Wizara ya fedha itawezesha upatikanaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya utekelezaji wa programu za maendeleo ya vijana. Aidha, itawezesha upatikanaji wa mikopo nafuu na dhamana kwa vijana; kujumuisha masuala ya maendeleo ya vijana katika mipango, programu, miradi ya maendeleo ya taifa; na kutoa vivutio vitakavyowezesha sekta binafsi kustawi na kuzalisha fursa za ajira kwa vijana.

5.3.1.4. Wizara Yenye Dhamana ya Masuala ya Mipango na Uwekezaji
Wizara hii itakuwa na jukumu la kujumuisha masuala ya maendeleo ya vijana katika mipango, programu, miradi ya maendeleo ya taifa; na kutoa vivutio vitakavyowezesha sekta binafsi kustawi na kuzalisha fursa za ajira kwa vijana.

5.3.1.5. Wizara Yenye Dhamana ya Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora
Wizara yenye dhamana ya Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora itaandaa na kuimarisha mfumo thabiti wa kitaasisi kwa ajili ya maendeleo ya kada ya vijana; kuhakikisha uwepo wa rasilimaliwatu ya kutosha na yenye weledi katika ngazi zote za utumishi wa umma; na kuwezesha ushiriki wa vijana katika utawala bora.

5.3.1.6. Wizara Yenye Dhamana ya Kilimo, Uvuvi na Mifugo
Wizara ya kilimo, uvuvi na mifugo itakuwa na jukumu la kuwezesha ushiriki na

uwekezaji wa vijana katika kilimo, mifugo na uvuvi na kutoa huduma muhimu za ugani na masoko ili kuongeza mnyororo wa thamani wa mazao mbalimbali yatakayozalishwa na vijana.

5.3.1.7. Wizara Yenye Dhamana ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia itahakikisha mitaala ya elimu na mafunzo ya ufundi inaendana na mahitaji ya soko la ajira; kuweka misingi ya uzalendo, kujitolea na utaifa katika mifumo ya elimu; kukuza utoaji wa ujuzi wa kidijitali, ujuzi tepe na ujasiriamali katika mifumo rasmi ya elimu. Aidha, wizara itaanzisha na kuendeleza taaluma ya maendeleo ya vijana katika mifumo rasmi ya elimu na mafunzo ili kuzalisha kada za maafisa vijana wenye ujuzi na umahiri na kuwezesha maendeleo ya uvumbuzi na ubunifu kwa vijana katika ngazi zote.

5.3.1.8. Wizara Yenye Dhamana ya Masuala ya Afya
Wizara ya afya itaimarisha upatikanaji wa huduma rafiki za afya ikiwemo afya ya uzazi kwa vijana; itaimarisha mifumo ya kudhibiti matumizi ya dawa za kulevya, VVU na UKIMWI, na mimba katika umri mdogo; andaa na kutekeleza programu zinazoimarisha afya ya akili na huduma za kisaikolojia kwa vijana. Vilevile, wizara itaimarisha na kutekeleza programu za kuzuia, kudhibiti, utambuzi wa mapema na matibabu ya magonjwa yasiyoambukiza kwa vijana na kuhimiza vijana kushiriki kikamilifu katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye lishe ili kudhibiti upungufu wa virutubisho muhimu mwilini.

5.3.1.9. Wizara Yenye Dhamana ya Viwanda na Biashara
Wizara hii itakuwa na jukumu la kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa mitaji, masoko, na huduma za ushauri kwa vijana ndani na nje ya nchi; kuhakikisha vijana wanajengewa uwezo wa kumiliki, kusimamia, kuweka akiba, na uendeshaji wa biashara kwenye sekta muhimu za kijamii na kiuchumi Pia, wizara itaweka mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana na kuboresha mifumo ya urasimishaji wa shughuli za vijana zilizoko kwenye sekta isiyo rasmi.

5.3.1.10. Wizara Yenye Dhamana ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari
Wizara ya habari, mawasiliano na teknolojia ya habari itakuwa na jukumu la kubuni na kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa huduma za intaneti na mtandao ya uhakika na kwa bei nafuukwa vijana, hususan walio katika mazingira magumu ya kufikiwa na huduma hizo; kutekeleza programu zinazolenga kukuza matumizi ya TEHAMA kwenye biashara na kilimo cha kielektroniki ili kuimarisha utoaji wa huduma. Aidha, wizara itaimarisha mifumo ya kitaasisi na kisheria ili kuwalinda vijana dhidi ya matumizi yasiyo ya kimaadili na madhara ya TEHAMA.

5.3.1.11. Wizara Yenye Dhamana ya Utamaduni, Sanaa na Michezo
Wizara ya utamaduni, sanaa na michezo itakuwa na jukumu la kuandaa na kutekeleza

sera, miongozo na mikakati yenye lengo la kuongeza na kuimarisha ushiriki wa vijana katika utamaduni, sanaa na michezo ndani na nje ya nchi.

5.3.1.12. Wizara Yenye Dhamana na Usimamizi wa Mazingira
Wizara yenye dhamana na usimamizi na uhifadhi wa mazingira itakuwa na jukumu la kuandaa na kutekeleza sera, mikakati, mipango na programu zinazowezesha ushiriki wa vijana katika usimamizi na uhifadhi endelevu wa mazingira.

5.3.1.13. Wizara Yenye Dhamana ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi
Wizara ya ardhi, nyumba na maendeleo ya makazi itakuwa na jukumu la kuandaa na kutekeleza sera, miongozo na mikakati itakayowezesha vijana kumiliki ardhi na fursa zingine zitokanazo na sekta ya ardhi.

5.3.1.14. Wizara Yenye Dhamana ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Makundi Maalum
Wizara hii itakuwa na jukumu la kuimarisha mifumo inayohakikisha ushiriki sawa kwa vijana wa kike na kiume katika shughuli za kisiasa, kijamii na kiuchumi; kudhibiti aina zote za ubaguzi, unyanyasaji na ukatili wa kijinsia kwa vijana; na kujumuisha masuala ya maendeleo ya vijana katika mipango, programu, miradi na bajeti.

5.3.1.15. Wizara Yenye Dhamana ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa
Wizara ya ulinzi na jeshi la kujenga taifa itaendelea kuwajengea vijana wa kitanzania uzalendo, ukakamavu, maadili mema, utaifa na kuwafundisha stadi za kazi; kufungamanisha masuala ya amani na usalama katika programu zote za vijana zinazohusu masuala ya kisiasa, kijamii na kiuchumi Aidha, wizara itaandaa na kutekeleza programu zitakazowawezesha vijana kushiriki kikamilifu katika shughuli za hiari na za kijamii na kuanzisha na kutekeleza mifumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama.

5.3.1.16. Wizara Yenye Dhamana ya Katiba na Sheria
Wizara ya katiba na sheria itakuwa na jukumu la kuandaa na kufanya maboresho ya sheria yatakayoimarisha ustawi na maendeleo ya vijana.

5.3.1.17. Wizara Yenye Dhamana ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki
Wizara ya mambo ya nje na ushirikiano wa Afrika Mashariki itakuwa na jukumu la kuweka mazingira mazuri kwa vijana waliopo nje ya nchi ili wachangie ipasavyo maendeleo ya nchi.

5.3.1.18. Wizara Yenye Dhamana ya Mambo ya Ndani ya Nchi
Wizara hii itakuwa na jukumu la kufungamanisha masuala ya amani na usalama katika programu zote za vijana zinazohusu masuala ya kisiasa na kijamii na kiuchumi; kuandaa na kutekeleza programu zitakazowawezesha vijana kushiriki kikamilifu

katika shughuli za hiari na kijamii; na kuanzisha na kutekeleza mifumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama.

5.3.1.19. Wizara Yenye Dhamana ya Nishati

Wizara ya nishati itakuwa na jukumu la kufungamanisha malengo ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi ya kisekta inayosimamia na kutekeleza; na kuanzisha dawati mahsusi la kusimamia, kutekeleza na kuratibu shughuli zinazohusu maendeleo ya vijana.

5.3.1.20. Wizara Yenye Dhamana ya Madini

Wizara yenye dhamana na masuala ya madini itakuwa na jukumu la kufungamanisha malengo ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi ya kisekta inayosimamia na kutekeleza; na kuanzisha dawati mahsusi la kusimamia, kutekeleza na kuratibu shughuli zinazohusu maendeleo ya vijana.

5.3.1.21. Wizara Nyingine za Kisekta

Wizara za Kisekta zitahakikisha malengo ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 yanafungamanishwa katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi ya kisekta wanazosimamia na kutekeleza; na kuanzisha dawati mahsusi kwa ajili ya kusimamia, kutekeleza na kuratibu shughuli zinazohusu maendeleo ya vijana.

5.3.1.22. Idara na Wakala za Serikali

Idara na wakala za serikali zinazojitegemea zitahakikisha malengo ya sera hii yanafungamanishwa katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi ya kisekta wanazosimamia na kutekeleza; na kuanzisha dawati mahsusi la kusimamia, kutekeleza na kuratibu shughuli zinazohusu maendeleo ya vijana kwenye sekta zao.

5.3.2. Idara na Wakala

5.3.2.1. Sekretarieti za Mikoa

Sekretarieti za mikoa zitakuwa na jukumu la kuweka mazingira wezeshi ya utekelezaji, kutoa ushauri wa kitaalamu na kuratibu masuala yote yanayohusu maendeleo ya vijana katika mikoa husika.

5.3.2.2. Mamlaka za Serikali za Mitaa

Mamlaka za serikali za mitaa zitakuwa na jukumu la kutekeleza masuala yote ya maendeleo ya vijana; kujumuisha masuala ya vijana katika sheria ndogo, mikakati, mipango, programu na miradi.

Aidha, zitatenga rasilimali na miundombinu kwa ajili ya maendeleo ya vijana, na kuweka mazingira wezeshi kwa wadau mbalimbali kutekeleza masuala ya maendeleo ya vijana.

5.3.2.3. Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania

Tume itakuwa na jukumu la kutunga sera, mikakati na miongozo ya kukabiliana na VVU na UKIMWI kwa vijana na kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa shughuli za VVU na UKIMWI zinazohusu vijana.

5.3.2.4. Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya

Mamlaka itakuwa na jukumu la kuandaa na kutekeleza sera, mikakati na miongozo ya kukabiliana na matumizi ya dawa za kulevya na madhara yake kwa vijana; kuhamasisha vijana kushiriki katika kuzuia matumizi na usafirishaji wa dawa za kulevya, na kufanya tafiti kuhusu masuala yanayohusiana na madawa ya kulevya kwa vijana.

5.3.2.5. Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira

Baraza litakuwa na jukumu la kuimarisha mifumo inayowezesha vijana kushiriki katika usimamizi na utunzaji wa mazingira; kukuza uelewa kwa vijana kuhusu umuhimu wa utunzaji wa mazingira na kuimarisha uwezo wa vijana katika kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi. Vilevile, litahakikisha programu za masuala ya vijana zinajumuisha agenda ya usimamizi na utunzaji wa mazingira.

5.3.2.6. Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

Baraza hili litahakikisha mifuko na programu za uwezeshaji wananchi kiuchumi vinawafikia na kuwanufaisha kwa usawa vijana waliopo mijini na vijijini.

5.3.2.7. Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Ofisi ya Taifa ya Takwimu itakusanya, tunza na kuhuisha takwimu zinazohusu maendeleo ya vijana kwa ajili ya kuwezesha kupanga, kudhibiti, kutathmini, kuratibu na kutoa maamuzi mbalimbali ya kisera.

5.3.2.8. Baraza la Vijana

Baraza la vijana litakuwa ni mojawapo ya majukwaa muhimu katika utekelezaji wa masuala ya vijana ndani na nje ya nchi. Aidha, baraza litaishauri serikali kuhusu masuala ya vijana ili kukuza mshikamano kwa vijana bila kujali tofauti za rangi, kabila, jinsi, hali ya kiuchumi, dini, siasa, utamaduni na jiografia.

5.3.3. Wadau Wengine Muhimu

5.3.3.1. Vijana

Vijana watakuwa na wajibu wa kulinda na kuheshimu tunu za taifa; kuheshimu wazazi, walezi, wazee, wanawake, watoto, watu wenye ulemavu na viongozi;

kulinda rasilimali za taifa. Vilevile, watatakiwa kuwa na moyo wa kujitolea, utaifa na uzalendo, na kutoshiriki katika vitendo vya ukatili, uhalifu na ukandamizaji wa aina yoyote.

5.3.3.2. Wazazi na Walezi

Wazazi na walezi watakuwa na jukumu la kuhakikisha vijana wanakuwa na maadili mema, wazalendo, wenye kujitolea na utaifa katika utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024.

5.3.3.3. Familia na Jamii

Familia na jamii watakuwa na wajibu kuhakikisha vijana wanakuwa na upendo, uvumilivu na umoja, malezi bora na kuwandaa kuwa raia wema na kutimiza wajibu wao katika jamii.

5.3.3.4. Taasisi za Kitaaluma na Utafiti

Taasisi za kitaaluma na utafiti zitakuwa na wajibu wa kuandaa na kuendesha programu maalum zinazohusu maendeleo na uwezeshaji wa vijana na kufanya utafiti kuhusu masuala yanayohusu maendeleo ya vijana na usambazaji wa matokeo ya tafiti kwa manufaa ya taifa.

5.3.3.5. Mashirika Yasiyo ya Kiserikali

Mashirika yasiyo ya kiserikali ni mjumuisho wa asasi zisizo za kiserikali, asasi za kijamii na asasi za kidini, ambazo hutoa mchango muhimu katika maendeleo ya vijana hasa katika kuchangia uwekezaji, utoaji wa huduma, habari na uwezeshaji. Katika utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024, mashirika haya yatalazimika kuzingatia mfumo wa sheria na kanuni wa maendeleo na uwezeshaji wa vijana; kushiriki katika utoaji wa huduma kwa maendeleo ya vijana na kuandaa taarifa za mara kwa mara za shughuli za maendeleo ya vijana na kuziwasilisha kwa mamlaka zinazohusika.

5.3.3.6. Vyombo vya Habari

Katika kutekeleza Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024, vyombo vya habari vitakuwa na jukumu la kuelimisha umma kuhusu fursa zilizopo na masuala mengine muhimu ya maendeleo ya vijana na kuwa kiungo muhimu kwa vijana kubadilishana uzoefu katika kutatua changamoto zinazowakabili.

5.3.3.7. Wadau wa Maendeleo

Wadau wa maendeleo watakuwa na jukumu la kutoa misaada ya kitaalamu na fedha kuwezesha utekelezaji na ufikiwaji wa malengo ya sera ya maendeleo ya vijana.

6.1. Utangulizi

Mfumo wa ufuatiliaji na tathmini utatumika kupima kiwango kilichofikiwa cha utekelezaji wa malengo mahsusi ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024. Utekelezaji wenye tija wa mfumo wa ufuatiliaji na tathmini unategemea uratibu na utendaji kazi wa vipengele vyote vya mfumo kuanzia ukusanyaji wa takwimu, uchambuzi na utoaji taarifa kwa wadau. Mfumo huo unahusisha uandaaji na utoaji wa taarifa kuhusu hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa sera.

Wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana itaratibu, itafuatilia na kutathmini utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024kwa kushirikiana na wadau wakuu wakiwemo wizara za kisekta, idara na wakala za serikali zinazojitegemea, sekretarieti za mikoa, mamlaka za serikali za mitaa, mahakama, bunge, sekta binafsi, vyombo vya habari, mashirika yasiyo ya kiserikali na wadau wa maendeleo. Katika kuhakikisha mfumo unakuwa na ufanisi, kila mdau atalazimika kuwa na mfumo wa ndani wa ufuatiliaji na tathmini ambao pamoja na mambo mengne utahakikisha unatathmini ufanisi wao katika kutekeleza sera.

Vilevile, mfumo wa ufuatiliaji na tathmini utahusisha kufanya tathmini ya msingi na kuweka viashiria vya upimaji. Aidha, kutakuwa na mapitio ya kila mwaka, ambayo yatajielekeza kutathmini iwapo shughuli zilizopangwa zinaendana na malengo yaliyowekwa. Halikadhalika, mapitio hayo yatahusisha kufanya tafiti mbalimbali ili kupata mrejesho wa matokeo yaliyopatikana kutokana na utekelezaji wa sera.

6.2. Malengo ya Ufuatiliaji na Tathmini

Madhumuni ya Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini ni kutoa mwongozo wa sera na mikakati yake kwa lengo la kuongeza ufanisi wa afua zilizochukuliwa. Malengo yake mahsusi ni:

(a) Kuweka viashiria vya msingi vitakavyowezesha upimaji wa mikakati na programu;
(b) Kuweka viwango na shabaha vya kuzingatiwa katika utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024;
(c) Kutoa mwongozo kwa wadau wanaojihusisha na utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini ya shughuli za maendeleo ya vijana; na
(d) Kudhibiti matumizi ya rasilimali wakati wa utekelezaji wa sera.

6.3. Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini

Ufuatiliaji na tathmini utahusisha ukusanyaji wa takwimu, uchambuzi, kuweka viashiria, tafsiri ya takwimu na utoaji wa taarifa kuhusu utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024. Hatua hii, itaiwezesha wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana na wadau wengine kufahamu kuhusu afua zinazoendelea, kwa madhumuni ya kutathmini kiwango cha hatua na mafanikio

yaliyopatikana ikilinganishwa na malengo na matumizi ya rasilimali zilizotengwa. Kwa ajili ya kuongeza ufanisi katika shughuli za ufuatiliaji na tathmini, Wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana kwa kushirikiana na wizara za Kisekta na wadau wengine kuandaa mpango wa pamoja wa ufuatiliaji na tathmini wa kila mwaka.

6.4. Mikakati ya Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini

Mikakati muhimu ya mfumo wa ufuatiliaji na tathmini ni:

6.4.1. Ukusanyaji na Uchambuzi wa Takwimu

Takwimu za ufuatiliaji na tathmini zitakusanywa kwa kutumia zana mbalimbali zitakazoandaliwa na wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana nchini. Takwimu zitakusanywa kupitia tafiti, taarifa za utendaji za mara kwa mara, ziara za ufuatiliaji na vyanzo vingine vya kuaminika na vinavyofaa. Takwimu zilizokusanywa zitachambuliwa na kujumuishwa katika kanzidata ya jumla ya maendeleo ya vijana kwa ajili ya uchambuzi na kutoa taarifa kuhusu mwenendo wa utekelezaji wa sera.

6.4.2. Taarifa za Ufuatiliaji na Tathmini

Wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana itakuwa na jukumu la kutoa taarifa za kina za ufuatiliaji na tathmini kuhusu utekelezaji wa sera na maendeleo katika kufikia malengo. Taarifa hizi zitajumuisha:

(a) Taarifa za ufuatiliaji wa kila robo mwaka;
(b) Taarifa ya tathmini katika kipindi cha nusu ya muda wa utekelezaji wa Sera (2024 -2029; na
(c) Taarifa ya tathmini ya mwisho wa kipindi cha utekelezaji wa sera (2024-2034)

Jedwali Na. 6.1 linatoa taarifa kuhusu maudhui, kipindi husika na wajibu wa kitaasisi kwa aina mbalimbali za taarifa zitakazotolewa.

Jedwali Na. 6.1: Aina za Taarifa, Maudhui, Muda wa Uwasilishaji wa Mhusika

Na.	Aina ya Taarifa	Maudhui	Muda wa Uwasilishaji	Mhusika
1.	Taarifa za ufuatiliaji wa utekelezaji wa Sera.	Maendeleo yaliyofikiwa katika utekelezaji wa sera, ikijumuisha mafanikio yaliyopatikana, rasilimali fedha iliyotumika, masuala yanayoathiri utekelezaji na hatua za ufumbuzi.	Kila Robo Mwaka	OWM-KVAU
2.	Taarifa ya tathmini katika kipindi cha nusu ya muda wa utekelezaji wa Sera (2024 -2029;	Mwenendo wa jumla wa utekelezaji wa sera, ikijumuisha mafanikio yaliyopatikana, rasilimali fedha iliyotumika, masuala yanayoathiri utekelezaji na hatua za ufumbuzi.	Mara moja, baada ya miaka 2-3 ya utekelezaji	OWM-KVAU
3.	Taarifa ya tathmini katika kipindi cha nusu ya muda wa utekelezaji wa Sera (2024 -2029;	Mwenendo wa jumla wa utekelezaji wa sera, ikijumuisha mafanikio yaliyopatikana, rasilimali fedha iliyotumika, masuala yanayoathiri utekelezaji na hatua za ufumbuzi.	Mara moja, mwishoni mwa kipindi cha miaka 5	OWM-KVAU
4.	Taarifa za utafiti	Takwimu na uchambuzi kuhusu viashiria vya utekelezaji wa sera zitakazobainishwa katika tafiti za HBS, ILFS, TDHS, SIGI, na nyingine	Mara moja, kulingana na tafiti husika	NBS
5.	Taarifa ya mapitio ya Matumizi ya Serikali kwenye maendeleo ya vijana	Mapitio ya matumizi ya serikali kuhusu masuala ya maendeleo ya vijana.	Kila mwaka	WF

6.4.3. Mitiririko ya Taarifa
Taarifa za mafanikio ya malengo na hatua muhimu za utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 zitaandaliwa na taasisi zinazohusika na kutumwa kwa wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana kwa ajili ya kuunganishwa. Wizara itatoa taarifa shirikishi za utendaji kazi kila robo mwaka, nusu mwaka na mwaka, ili zisambazwe kwa wadau wote kwa kumbukumbu na hatua zinazohitajika.

6.4.4. Matumizi ya Taarifa za Ufuatiliaji na Tathmini
Taarifa za ufuatiliaji na tathmini zitatumiwa na serikali, wadau wa maendeleo, vijana na wadau wengine kuimarisha utoaji wa huduma; kuonesha matokeo kama sehemu ya uwajibikaji; kufanya maamuzi; kupanga; na mgao wa rasilimali.

6.4.5. Mpango Kazi
Mpango Kazi wa Taifa wa Maendeleo ya Vijana unaojumuisha masuala yote kumi na tatu ya kipaumbele ya sera yaliyoainishwa katika Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024 na Mkakati wake utatayarishwa baada ya kupitishwa kwa sera.

Hatua pana za kimkakati zilizoainishwa katika mkakati zimechambuliwa katika afua na shughuli zenye makadirio ya gharama. Sekta zote muhimu za utekelezaji na wahusika watafungwa na mpango kazi, ulioandaliwa kwa njia shirikishi, na hivyo kutoa msingi wa mfumo wa matokeo wa pamoja ambao ni muhimu kufikia lengo la msingi la kuwa na jamii yenye vijana wenye ujuzi, ubunifu, matumizi sahihi ya teknolojia, waliowezeshwa, wanaolelewa vyema, wazalendo na wanaowajibika.

6.5. Hitimisho
Ufuatiliaji na tathmini ni nyenzo muhimu inayotumiwa na wizara yenye dhamana ya maendeleo ya vijana na wadau wengine katika kufanya maamuzi ya ndani na kuimarisha uwajibikaji na uwazi wakati wa utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana (2007), Toleo la Mwaka 2024.

KIAMBATISHO A

BANGO KITITA LA MKAKATI WA UTEKELEZAJI WA SERA YA TAIFA YA MAENDELEO YA VIJANA (2007),TOLEO LA MWAKA 2024

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.1. Elimu na Ujuzi kwa Vijana						
Kukuza elimu na ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira kwa vijana.	Utoaji wa elimu, mafunzo ya ufundi stadi, ujasiriamali na programu za uanagenzi kwa kuzingatia mahitaji ya sasa;	Programu za elimu, mafunzo ya ufundi stadi, ujasiriamali na uanagenzi zinazozingatia mahitaji ya sasa zinatolewa kwa vijana ifikapo 2034;	**66,000**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Taasisi za Taaluma na Utafiti, NGOs, DPs, OR-TAMISEMI, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
	Kuimarisha programu mbalimbali zinazolenga kukuza ujasiriamali, ujuzi na umahiri kwa vijana ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira;	Programu zinazolenga kukuza ujasiriamali, ujuzi na umahiri kwa vijana ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira zinaimarishwa na kutolewa ifikapo 2034;	**39,000**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs, OR-TAMISEMI, Sekta Binafsi, NACTVET,
	Kukuza utamaduni wa kujifunza na kujisomea kwa vijana ili kuwawezesha kupata maarifa na ujuzi mpya unaojitokeza ulimwenguni;	Programu zinazokuza utamaduni wa kujifunza na kujisomea kwa vijana zinaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034;	**31,680**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs, OR-TAMISEMI, Sekta Binafsi, NACTVET,
	Kuanzisha na kuimarisha taasisi za mafunzo ya ufundi stadi ili kupanua fursa kwa vijana kupata ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira;	Taasisi za mafunzo ya ufundi stadi zinaanzishwa na kuiamrishwa ili kupanua fursa kwa vijana kupata ujuzi unaoendana na mahitaji ya soko la ajira ifikapo 2034.	**79,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
Jumla ndogo			**215,880**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali (TZS'000,000')	Muda	Watekelezaji	
					Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.2. Uvumbuzi na Ubunifu kwa Vijana						
Kukuza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana ili kuibua na kuendeleza vipaji.	Kukuza utekelezaji wa Mwongozo wa Kutambua na Kuendeleza Ugunduzi, Ubunifu na Maarifa Asilia (2018) ili kutambua na kuendeleza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana;	Mwongozo wa Kutambua na Kuendeleza Ugunduzi, Ubunifu na Maarifa Asilia (2018) ili kutambua na kuendeleza uvumbuzi na ubunifu kwa vijana unatekelezwa ifikapo 2034;	**13,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, COSTECH, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
	Kuimarisha mifumo inayowezesha ufadhili wa uvumbuzi na ubunifu mpya wa vijana;	Mifumo inayowezesha ufadhili wa uvumbuzi na ubunifu mpya wa vijana inaimarishwa ifikapo 2034;	**18,480**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WF	OWM-KVAU, MoCDGSP, OR-TAMISEMI, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, Taasisi za Fedha, SIDO, NACTVET,
	Kuandaa na kuimarisha mifumo ya utambuzi na uendelezaji wa uvumbuzi, ubunifu na maarifa asilia kwa vijana;	Mifumo ya utambuzi na uendelezaji wa uvumbuzi, ubunifu na maarifa asilia kwa vijana inaimarishwa ifikapo 2026.	**34,320**	Julai, 2024 hadi Juni, 2026	WEST	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, COSTECH, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
	Kuhamasisha vijana kuhusu thamani ya na uendelezaji wa vipaji vyao kibiashara;	Vijana kuwa na uelewa kuhusu thamani ya vipaji na uendelezaji wa vipaji kibiashara ifikapo 2034	**23,760**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	WEST, WUSM OR-TAMISEMI, Wizara za Sekta Nyingine, COSTECH, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGSs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
	Kuimarisha hataza na hakimiliki dhihini kwa wavumbuzi na wabunifu vijana.	Uwepo wa ufahamu wa kutosha kuhusu hataza na hakimiliki dhihini kwa wavumbuzi na wabunifu vijana ifikapo 2034;	**10,560**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, Wizara za Sekta Nyingine, COSOTA, COSTECH, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
	Kuanzisha na kutekeleza mifumo ya biashara ya mifano ambayo itakuwa ni vyanzo muhimu vya kuchochea uvumbuzi na ubunifu kwa vijana	Mifumo ya biashara ya mifano yenye vyanzo muhimu vya kuchochea uvumbuzi na ubunifu kwa vijana inaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2028.	**58,080**	Julai, 2024 hadi Juni, 2028	WVB	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi, NEEC, SIDO, NACTVET,
Jumla ndogo			**158,400**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.3. Vijana na Mapinduzi ya Kidijitali						
Kuimarisha ujuzi wa kidijitali, ufikivu na upatikanaji wa bidhaa na huduma za kidijitali zinazohitajika kwa Vijana kwa gharama nafuu.	Kubuni na kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa huduma za intaneti na mtandao za uhakika na kwa bei nafuu kwa vijana, hususan walio katika mazingira magumu ya kufikiwa na huduma hizo;	Utaratibu unaowezesha upatikanaji, uunganisho wa mtandao wa mtandao unaotegemewa na wa bei nafuu kwa vijana wote, ikiwa ni pamoja na wale walio katika maeneo magumu kufikiwa, kama vile maeneo ya vijijini yaliyotengenezwa na kutekelezwa ifikapo 2028.	**39,600**	Julai, 2024 hadi Juni, 2028	WHMTH	OWM-KVAU, TCRA, NGOs, UCSAF, DPs, Sekta Binafsi,
	Kukuza utoaji wa ujuzi wa kidijitali, ujuzi tepe na ujasiriamali katika mifumo rasmi ya elimu;	Utoaji wa ujuzi wa kidijitali na stadi za ziada, ikiwa ni pamoja na ujasiriamali, katika mitaala ya elimu rasmi na mipango ya kujifunza maisha yote iliyokuzwa ifikapo 2034.	**23,760**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WHMTH	WEST, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, NACTVET, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Vituo vya Teknolojia na Ubunifu, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuimarisha mifumo ya kitaasisi na kisheria ili kuwalinda vijana dhidi ya matumizi yasiyo ya kimaadili na madhara ya TEHAMA;	Hatua za kulinda vijana dhidi ya matumizi yasiyo ya kimaadili, unyanyasaji na athari mbaya za TEHAMA zilizoimarishwa ifikapo 2034;	**34,320**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WHMTH	WEST, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Vyombo vya Habari, Taasisi za Taaluma na Utafiti, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NACTVET,
Jumla ndogo			**97,680**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.4. Ajira kwa Vijana						
Kukuza fursa kujiajiri au kuajiriwa kwa vijana	Kuimarisha miundombinu muhimu ya kiuchumi muhimu kwa ajili ya maendeleo ya biashara na uwekezaji ili kuzalisha fursa za ajira;	Miundombinu muhimu ya kiuchumi kwa ajili ya maendeleo ya biashara na uwekezaji ili kuzalisha fursa za ajira inaimarishwa ifikapo 2034.	**396,000**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WF	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Wizara za Sekta Zote, RSs, MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO,
	Kukuza utekelezaji wa sera na afua zinazochochea uzalishaji wa fursa za ajira;	Sera na afua zinazochochea uzalishaji wa ajira kwa vijana zinakuzwa ifikapo 2025.	**264,000**	Julai, 2024 hadi Juni, 2025	OWM-KVAU	OR-TAMISEMI, WF, Wizara za Sekta Zote, RSs, MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuwezesha upatikanaji wa mitaji na huduma za kujenga uwezo kwa vijana kwa ajili ya kuanzisha na kuendeleza biashara.	Uwepo wa mitaji na huduma za kujenga uwezo kwa ajili ya kuanzisha na kuendeleza biashara ifikapo 2034.	**544,400**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WVB	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, WF, BRELA, RSs, MSM, TRA, NGOs, TPSF, TanTrade, TCCIA, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuanzisha na kuimarisha programu, mipango na miradi ya uwezeshaji kiuchumi zinazotoa upendeleo maalum kwa vijana;	Programu, mipango na miradi ya uwezeshaji kiuchumi zinazotoa upendeleo maalum kwa vijana inaanziswa na kuimarishwa ifikapo 2034.	**52,800**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WF	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, RSs, MSM, NGOs, TPSF, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuimarisha utekelezaji wa programu za ukuzaji ujuzi, ujasiriamali, uanagenzi na uanzishaji na uendelezaji wa biashara kwa vijana;	Programu za ukuzaji ujuzi, ujasiriamali, uanagenzi na uanzishaji na uendelezaji wa biashara kwa vijana zinaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**475,200**	Julai, 2024 khadi Juni, 2034	WEST	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, RSs, MSM, NGOs, TPSF, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuanzisha na kutekeleza mifumo ya utoaji motisha kwa waajiri wanaozalisha fursa za ajira za vijana kwa wingi.	Mifumo ya utoaji motisha kwa waajiri wanaozalisha fursa za ajira za vijana kwa wingi inaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**211,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	WF, Wizara za Sekta zote, RSs, MSM, NGOs, TPSF, TanTrade, TCCIA, DPs, Sekta Binafsi, NEEC, SIDO,
Jumla ndogo			**1,953,600**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.5. Ushiriki wa Vijana Katika Sekta za Kijamii na Kiuchumi						
Kukuza ushiriki hai wa vijana katika sekta za kijamii na kiuchumi	Kuweka mifumo itakayowezesha upatikanaji wa mitaji, masoko, huduma za kinga ya jamii na ushauri kwa vijana ndani na nje ya nchi.	Uwepo wa mifumo itakayowezesha upatikanaji wa mitaji, masoko, huduma za kinga ya jamii na ushauri kwa vijana ndani na nje ya nchi ifikapo 2034.	**10,560**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WF	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi,
	Kuhakikisha vijana wanajengewa uwezo wa kumiliki, kusimamia, kuweka akiba, na uendeshaji wa biashara kwenye sekta muhimu za kijamii na kiuchumi.	Programu za kuwajengea uwezo vijana kumiliki, kusimamia, kuweka akiba, na uendeshaji wa biashara kwenye sekta muhimu za kijamii na kiuchumi zinaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**21,120**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WVB	OWM LYED, OR-TAMISEMI, TanTrade, TNBC, TPSF, TCCIA, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi, SIDO,
	Kuweka mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana	Mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana yanawekwa ifikapo 2034.	**34,320**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WVB	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, WF, TanTrade, TNBC, TPSF, TCCIA, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi, SIDO, NEEC.
	Kukuza uwekezaji wa umma na binafsi kwenye sekta za uzalishaji ili kuongeza ushiriki wa vijana.	Mazingira wezeshi kwa uendelezaji wa biashara zinazoanzishwa na kuendeshwa na vijana yanawekwa ifikapo 2034.	**31,680**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WF	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, TanTrade, TNBC, TPSF, TCCIA, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi, SIDO, NEEC.
	Kuboresha mifumo ya urasimishaji wa shughuli za vijana zilizoko kwenye sekta isiyo rasmi kwa manufaa ya taifa.	Uwepo wa mifumo ya urasimishaji wa shughuli za vijana zilizoko kwenye sekta isiyo rasmi kwa manufaa ya taifa iliyoboreshwa ifikapo 2034.	**13,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WVB	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, TanTrade, TNBC, TPSF, TCCIA, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi, SIDO, NEEC.
	Kukuza ushiriki wa vijana katika sekta muhimu za kijamii na kiuchumi ikiwemo kilimo, utamaduni, sanaa na michezo.	Kukua kwa ushiriki wa vijana katika sekta muhimu za kijamii na kiuchumi ikiwemo kilimo, utamaduni, sanaa na michezo ifikapo 2034.	**76,560**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WUSM	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi,
Jumla ndogo			**156,552**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.6. Uzalendo, Kujitolea na Utaifa						
Kukuza uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana	Kuimarisha mifumo ya upandakizaji na kuchochea uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana.	Mifumo ya kupandikiza na kuchochea uzalendo, kujitolea na utaifa kwa vijana inaimarishwa ifikapo 2034.	**36,960**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, PO- PSMGG, Vyombo vya Habari, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGSs, Sekta Binafsi.
	Kufungamanisha masuala ya amani na usalama katika programu zote za vijana zinazohusu na masuala ya kisiasa na kijamii na kiuchumi.	Masuala ya amani na usalama yanafungamanishwa katika programu zote za vijana zinazohusiana na masuala ya kisiasa, kijamii na kiuchumi ifikapo 2028.	**10,560**	Julai, 2024 hadi Juni, 2028	OWM-KVAU	WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, OR-MUUB, Vyombo vya Habari, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuandaa na kutekeleza programu zitakazowawezesha vijana kushiriki kikamilifu katika shughuli za hiari na za kijamii.	Programu zinazowezesha vijana kushiriki kikamilifu katika shughuli za hiari na kijamii zinaandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**13,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WMN	OWM-KVAU, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, OR-MUUB, Vyombo vya Habari, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuanzisha na kutekeleza mifumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama.	Mfumo inayotoa tahadhari mapema ili kuhakikisha vijana wanashiriki ipasavyo katika masuala ya amani na usalama inaanzishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**23,760**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	WMN, MoDNS, Vyombo vya Habari, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta za Kibinafsi.
Jumla ndogo			**84,480**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.7. Afya na Lishe						
Kuwa na Kijana mwenye afya na lishe bora	Kuimarisha upatikanaji wa huduma rafiki za afya ikiwemo afya ya uzazi kwa vijana.	Uwepo wa huduma rafiki za afya ikiwemo afya ya uzazi kwa vijana ifikapo 2034.	**27,192**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WAF	OWM, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuimarisha mifumo ya kudhibiti matumizi ya dawa za kulevya, VVU na UKIMWI, na mimba za utotoni.	Mifumo ya kudhibiti matumizi ya dawa za kulevya, VVU na UKIMWI, na mimba za utotoni iliyoimarishwa ifikapo 2034.	**264**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WAF	OWM, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, TACAIDS, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuandaa na kutekeleza programu zinazoimarisha afya ya akili na huduma za kisaikolojia kwa vijana.	Programu zinazoimarisha afya ya akili na huduma za kisaikolojia kwa vijana zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**13,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WAF	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, NGOs, DPs, Taasisi za Fedha Sekta Binafsi,
	Kuimarisha na kutekeleza programu za kuzuia, kudhibiti, utambuzi wa mapema na matibabu ya magonjwa yasiyoambukiza miongoni mwa vijana	Programu za kuzuia, kudhibiti, utambuzi wa mapema na matibabu ya magonjwa yasiyoambukiza miongoni mwa vijana zilizoimarishwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**1,320**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WAF	OWM, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, WUSM, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuhimiza vijana kushiriki kikamilifu katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye lishe ili kudhibiti upungufu wa virutubisho muhimu mwilini.	Uwepo wa programu zinazohimiza vijana kushiriki kikamilifu katika uzalishaji, usindikaji na matumizi ya vyakula vyenye lishe ifikapo 2034.	**792**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	WAF	OWM, WK, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, TFNC, TACAIDS, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
Jumla ndogo			**42,768**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.8. Malezi na Makuzi kwa Vijana						
Kukuza tamaduni bora na maadili mema kwa malezi na makuzi imara ya vijana.	Kuimarisha programu za elimu ya maisha ya familia, stadi za maisha na mafundisho ya kidini yenye maadili kwa ajili ya mabadiliko chanya ya tabia kwa vijana;	Uwepo wa programu za elimu ya maisha ya familia, stadi za maisha na mafundisho ya kidini yenye maadili kwa ajili ya mabadiliko chanya ya tabia kwa vijana zilizoimairshwa na kutekelezwa ifikapo 2034;	**13,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	MoCDGSP, WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, Vyombo vya Habari, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuimarisha familia na jamii kama msingi wa malezi na makuzi bora kwa vijana;	Kuwa na familia zilizoimarika kama msingi wa malezi na makuzi bora kwa vijana ifikapo 2034;	**3,432**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	MoCDGSP	WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, Vyombo vya Habari, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuweka mazingira wezeshi kwa wadau wa masuala ya maendeleo ya vijana kushiriki katika utoaji wa huduma za malezi na makuzi bora kwa vijana;	Uwepo wa mazingira wezeshi kwa wadau wa masuala ya maendeleo ya vijana kushiriki katika malezi bora ya vijana ifikapo 2025.	**5,280**	Julai, 2024 hadi Juni, 2025	OWM-KVAU	MoCDGEC, WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, Vyombo vya Habari, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuimarisha mfumo inayotumika kusambaza maadili mema kwa vijana;	Uwepo wa mfumo inayotumika kutoa maadili mema kwa vijana iliyoimarika ifikapo 2034.	**4,488**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	MoCDGEC, WMN, MoDNS, WEST, OR-TAMISEMI, Vyombo vya Habari, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Wazazi na Walezi, NGOs, Sekta Binafsi.
Jumla ndogo			**26,400**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.9. Taaluma ya Maendeleo ya Vijana						
Kukuza taaluma ya maendeleo ya vijana.	Kuanzisha na kuendeleza taaluma ya maendeleo ya vijana katika mifumo rasmi ya elimu na mafunzo ili kuzalisha kada za maafisa vijana wenye ujuzi na umahiri;	Taaluma ya maendeleo ya vijana inaanzishwa na kuendelezwa katika mifumo rasmi ya elimu na mafunzo ili kuzalisha kada za maafisa vijana wenye ujuzi na umahiri ifikapo 2028.	**2,640**	Julai, 2024 hadi Juni, 2028	OWM-KVAU	WEST, OR-TAMISEMI, Taasisi za Taaluma na Utafiti, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuweka mfumo wa kisheria au kikanuni unaoweka viwango vya maadili na vigezo vya kuzingatiwa na watoa huduma za maendeleo ya vijana nchini;	Uwepo wa sheria na/au kanuni unaoweka viwango vya maadili na vigezo vya kuzingatiwa na watoa huduma za maendeleo ya vijana nchini ifikapo 2034.	**6,600**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	Wizara zote, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuimarisha usimamizi, uratibu na utekelezaji wa huduma za maendeleo ya vijana.	Uwepo wa usimamizi, uratibu na utekelezaji wa huduma za maendeleo ya vijana ulioimarishwa ifikapo 2025.	**792**	Julai, 2024 hadi Juni, 2025	OWM-KVAU	Wizara zote, Taasisi za Taaluma na Utafiti, Vyombo vya Habari, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, Sekta Binafsi.
Jumla ndogo			**10,320**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.10. Uongozi na Utawala						
Kuimarisha ushiriki wa vijana katika uongozi na vyombo vya maamuzi.	Kutekeleza na kuimarisha programu zinazochochea kanuni za utawala bora kwa vijana.	Uwepo wa programu zinazochochea maadili na kanuni za utawala bora kwa vijana ifikapo 2034.	**1,320**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OR-MUUB	WEST, OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, Taasisi ya Uongozi, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuandaa na kutekeleza mwongozo wa utambuzi na kujenga uwezo kwa viongozi vijana.	Mwogozo wa utambuzi na kujenga uwezo wa viongozi vijana kuandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**5,280**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OR-MUUB	OR-TAMISEMI, OWM-KVAU, RSs, MSMs, NEC, Msajili wa Vyama vya Siasa, Vyama vya Siasa, Taasisi za Taaluma na Utafiti, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kukuza mifumo ambayo inatoa upendeleo ili kuongeza ushiriki wa vijana katika siasa, uongozi na vyombo mbalimbali vya maamuzi kitaifa na kimataifa	Uwepo wa mifumo ambayo inatoa upendeleo kwa vijana kushiriki katika siasa, uongozi na vyombo mbalimbali vya maamuzi kitaifa na kimataifa ifikapo 2034.	**2,640**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OR-MUUB	OWM-KVAU, OR-TAMISEMI, RSs, MSM, NEC, Msajili wa Vyama vya Siasa, Vyama vya Siasa, Taasisi za Taaluma na Utafiti, NGOs, Sekta Binafsi.
	Kuweka mazingira yatakayowezesha mtandao wa mashirika ya vijana na asasi za kiraia kushiriki katika kubuni, kupanga, kutekeleza na ufuatiliaji wa mipango ya maendeleo ya vijana	Uwepo wa miongozo inayowezesha mtandao wa mashirika ya vijana na asasi za kiraia kushiriki katika kubuni, kupanga, kutekeleza na ufuatiliaji wa mipango ya maendeleo ya vijana ifikapo 2034.	**686**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	OR-MUUB, OR-TAMISEMI, RSs, MSM, NEC, Msajili wa Vyama vya Siasa, Vyama vya Siasa, NGOs, Sekta Binafsi.
	Ujumuishwaji wa masuala ya maendeleo ya vijana katika mipango na programu mbalimbali za kisekta	Uwepo wa mipango na programu za kisekta zilizojumuisha masuala ya maendeleo ya vijana ifikapo 2028.	**2,640**	Julai, 2024 hadi Juni, 2028	OWM-KVAU	WEST, OR-MUUB OR-TAMISEMI, Taasisi ya Uongozi, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
	Kuimarisha mfumo wa uratibu wa shughuli za maendeleo ya vijana katika sekta binafsi na taasisi mbalimbali nchini.	Uwepo wa mfumo wa uratibu wa shughuli za maendeleo ya vijana katika sekta binafsi na taasisi mbalimbali nchini ulioimarishwa ifikapo 2034.	**15,840**		OWM-KVAU	WEST, OR-MUUB, OR-TAMISEMI, Taasisi ya Uongozi, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, NGOs, DPs, Sekta Binafsi,
Jumla ndogo			**28,406**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.11. Masuala ya Jinsia kwa Vijana						
Kuhakikisha uwepo wa usawa wa kijinsia kwa vijana.	Kuimarisha mifumo inayohakikisha ushiriki sawa kwa vijana wa kike na kiume katika shughuli za kisiasa, kijamii na kiuchumi;	Programu za kuelimisha umma na vijana kuhusu umuhuhimu wa usawa wa Jinsia kwa maendeleo ya vijana zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034;	**5,280**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	MoCDGSP	OWM, OR-TAMISEMI, RSs na MSM, Vikundi vya Vijana, Mashirika ya Vijana, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
	Kudhibiti aina zote za ubaguzi, unyanyasaji na ukatili wa kijinsia kwa vijana;	Kupungua kwa vitendo vya ubaguzi, ukatili na unyanyasaji wa kijinsia ifikapo 2034.	**6,600**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	MoCDGSP	OWM, OR-TAMISEMI, RSs na MSM, Vikundi vya Vijana, Mashirika ya Vijana, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
Jumla ndogo			**11,880**			
1.1.12. Usimamizi na Uhifadhi wa Mazingira						
Kuhakikisha ushiriki wenye tija kwa vijana katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira.	Kuandaa na kutekeleza programu zinazowezesha ushiriki wa vijana katika maendeleo, usimamizi na uhifadhi wa mazingira.	Uwepo wa programu zinazowezesha vijana kushiriki ushiriki katika usimamizi na uhifadhi wa mazingira zilizoandaliwa na kutekelezwa ifikapo 2034.	**34,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	VPO	NEMC, OR-TAMISEMI, RSs na MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, YLOs, Mashirika ya Vijana, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
Jumla ndogo			**34,200**			

Lengo	Mikakati	Shabaha	Rasilimali	Muda	Watekelezaji	
			(TZS'000,000')		Mtekelezaji Mkuu	Watekelezaji Wengine
1.1.13. Vijana Wenye Ulemavu						
Kuimarisha ujumuishwaji wa masuala ya vijana wenye ulemavu katika mipango na programu za kijamii, kisiasa na kiuchumi.	Kuongeza ushiriki na ushirikishwaji wa vijana wenye ulemavu katika kupanga, kutekeleza na kufuatilia matokeo ya mipango na programu.	Kuongezeka kwa ushiriki na ushirikishwaji wa YWDs katika kubuni, utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini ya sera, mipango na mikakati iliyoimarishwa ifikapo 2034.	**10,200**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	NEMC, OR-TAMISEMI, Wizara zote, RSs na MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, YLOs, Mashirika ya Vijana, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
	Kuendeleza, kueneza na kufuatilia utekelezaji wa viwango na miongozo ya ufikivu kwa vijana wenye ulemavu;	Vijana wenye ulemavu, sawa wanafika kwenye mazingira yaliyosanifiwa, mfumo wa usafiri, habari na mawasiliano ikiwa ni pamoja na mifumo na teknolojia ya habari, vifaa na huduma nyinginezo zilizo wazi na zitolewazo kwa umma mijini na vijijini ifikapo 2034;	**39,600**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	NEMC, OR-TAMISEMI, RSs na MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, OPDs, YLOs, Mashirika ya Vijana wenye Ulemavu, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
	Kuhakikisha taasisi za serikali na sekta binafsi zinajumuisha masuala ya vijana wenye ulemavu katika sera, mikakati, mipango, programu na miradi husika.	Uwepo wa sera, mikakati, mipango, programu na miradi iliyojumuisha masuala ya vijana wenye ulemavu ifikapo 2034.	**21,120**	Julai, 2024 hadi Juni, 2034	OWM-KVAU	OR-TAMISEMI, Wizara Zote, RSs na MSM, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, OPDs, SHIVYAWATA, YLOs, Vyombo vya Habari, Mashirika ya Vijana Wenye Ulemavu, Taasisi za Kitaaluma na Utafiti, NGOs, DPs,
Jumla ndogo			**73,920**			
JUMLA KUU			**2,892,278**			

Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu
Mji wa Serikali Mtumba
S.L.P 2890
40411 DODOMA
Simu: +255 26 2963450/51
Nukushi : +255 26 2112054
Barua pepe: ps@kazi.go.tz
Tovuti: www.kazi.go.tz